

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ι' Εξάμηνο

Πτυχιακή Εργασία στο μάθημα
Σύγχρονες Τάσεις Μουσικής Παιδαγωγικής

**Γνωριμία με τη Λαογραφία της Κερκυραϊκής υπαίθρου μέσα από τα
τραγούδια της**

Επιβλέπουσα: Ζωή Διονυσίου

Καβαδά Ευαγγελία

M2013096

Κέρκυρα, Ιούνιος 2019

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	4

1ο Θεωρητικό

1. Η αξία της Λαογραφίας, το δημοτικό τραγούδι, ο σύγχρονος άνθρωπος.....	5
2. Μουσειοπαιδαγωγική - Εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία	9
2. 1 Μοντέρνα μουσειοπαιδαγωγική	
2. 2 Βιωματική μάθηση και διαδραστική εμπειρία στο μουσείο.....	11
2. 3 Η μουσική ως εργαλείο	13
3. Γνωριμία με το Λαογραφικό Μουσείο Σιναράδων.....	14
3. 1 Η φιλοσοφία του Μουσείου	
3. 2 Συνέντευξη με τον πρόεδρο του μουσείου κύριο Φώντα Αλαμάνο - Η ζωή στην ύπαιθρο, οι σχέσεις των μελών της οικογένειας και μερικά επαγγέλματα.	

2ο θεωρητικό

4. Μεθοδολογία.....	17
5. Πλάνο δραστηριοτήτων για τις 8 διδακτικές σε νηπιαγωγεία, δημοτικά και γυμνάσια της Κέρκυρας.....	19
5. 1 Γενικό πλάνο – ιδέα	
5. 2 Αναλυτικό πλάνο με φωτογραφίες, δραστηριότητες ανά τάξη και στόχους.....	20
6. Οι 8 διδασκαλίες και τα αξιοσημείωτα κομμάτια.....	36
7. Αποτελέσματα.....	42
8. Συμπεράσματα.....	47
Βιβλιογραφία.....	50
Παράρτημα.....	52

Περίληψη

Στην πτυχιακή αυτή εργασία ερευνώνται θεματικές που σχετίζονται με την Κερκυραϊκή παράδοση της υπαίθρου μέσα από το Λαογραφικό μουσείο Σιναράδων «Νίκος Πακτίτης» και την επίσκεψη σε αυτό μαθητών από 8 τάξεις σχολείων της Κέρκυρας. Οι θεματικές ερευνώνται μέσω ερωτημάτων όπως τι είναι λαογραφία, ποια η αξία της και πως ο σύγχρονος άνθρωπος αλληλεπιδρά με αυτήν - ερώτημα που οδηγεί σε ένα επόμενο - στο κατά πόσο λειτουργούν τα έθιμα στην εποχή μας. Στη συνέχεια σκοπός είναι η γνωριμία μας με τη φιλοσοφία του μουσείου Σιναράδων όπως και με τα λαογραφικά εκθέματα.

Δεύτερος σημαντικός άξονας που μελετάται είναι η σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική ως συνώνυμο της βιωματικής πρακτικής ή αλλιώς “learning by doing” του Dewey (1971). Υποστηρίζει ότι η εμπλοκή του παιδιού μέσω των αισθήσεων, της διανοητικής επεξεργασίας και της πρακτικής, οδηγούν τελικά στη μάθηση, στο Νικονάνου (2017).

Πιο ειδικά εξετάζεται πως οι μουσικές δραστηριότητες λειτουργούν ως εργαλείο για μια ενδιαφέρουσα γνωριμία των παιδιών με το λαογραφικό πολιτισμό της Κέρκυρας που αφορούν 5 θεματικές ενότητες: παραδοσιακά παιχνίδια, γεωργικές και ναυτικές εργασίες, επεξεργασία του μαλλιού και η οικογενειακή ζωή.

Τέλος, βάσει της πρακτικής εφαρμογής των παραπάνω, εξηγούνται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα από τις διδασκαλίες στο λαογραφικό μουσείο Σιναράδων, στην ύπαιθρο και στις σχολικές τάξεις. Μέσα σε αυτά απαντώνται ερωτήματα όπως: Πώς αντέδρασαν οι διαφορετικές ηλικίες κατά τις δραστηριότητες και απέναντι στη λαογραφία (αξιολόγηση), αν εκφράστηκαν μουσικά, ποιες ήταν οι προτιμήσεις τους, ποια εκπαιδευτικά εργαλεία λειτούργησαν και ποια λιγότερο.

Λέξεις – κλειδιά: λαογραφία, μουσειοπαιδαγωγική, βιωματική μάθηση, δημοτικό Κερκυραϊκό τραγούδι

Εισαγωγή (στόχοι, προβληματισμοί)

Σκοπός του εγχειρήματος είναι η μεταφορά των μαθητών στο λαογραφικό πολιτισμό της Μέσης Κέρκυρας, μέσα από την επίσκεψή τους στο Λαογραφικό Μουσείο Σιναράδων και τις μουσικές δραστηριότητες που επιχειρούνται να γίνουν εκεί. Οι δραστηριότητες (παιχνίδια, απαγγελία στίχων με τραγούδια, δρώμενα,) είναι συνδεδεμένες με τη θεματολογία του κάθε εκθέματος, αλλά και ειδικότερα τα κερκυραϊκά δημοτικά αυτά τραγούδια αντιστοιχούν σε κάποιο έθιμο ή έκφανση της ζωής όπως της δουλειάς, νανουρίσματα, των παιχνιδιών.

Έχει ενδιαφέρον το πώς ανταποκρίνεται ο σύγχρονος άνθρωπος και ειδικά τα παιδιά ως προς τα έθιμα και το λαϊκό πολιτισμό, τον οποίο και χρειάζεται να τους μεταφέρουμε έτσι ώστε – σύμφωνα με τον Μπαζιανά (1997) - να διατηρήσουμε τη διαφορετικότητά μας. Πρόκειται όπως εξηγεί, για «εθνική αυτογνωσία» και «περιφρούρηση της ιδιαιτερότητας του λαού», τα οποία βρίσκονται εκτεθειμένα στο έλεος του αστικού πολιτισμού. Βέβαια, πρέπει να γνωρίζουμε ότι οι συνθήκες έχουν διαφοροποιηθεί άρα και οι ανάγκες που χαρακτηρίζουν την εποχή, βρίσκοντας τον σύγχρονο άνθρωπο να απέχει ψυχικά από τα τότε έθιμα.

Η γνωριμία των παιδιών με την παράδοση γίνεται με εργαλείο τη μουσική η οποία «συνομιλεί» με τα εκθέματα. Η διαδικασία αυτή αναζωπυρώνει το κίνητρό τους για μάθηση του κόσμου του εκάστοτε μουσείου, σύμφωνα με την Καλεσοπούλου (2011).

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

1. Η αξία της Λαογραφίας, το δημοτικό τραγούδι, ο σύγχρονος άνθρωπος

Όταν αναφερόμαστε στη λαογραφία συμπεριλαμβάνουμε πολλές ανθρώπινες πτυχές που εκτίθενται μέσα σε αυτή. Ο κάθε λαός εκφράζει μέσω αυτής τα ξεχωριστά του χαρακτηριστικά που αφορούν τον βιολογικό, πνευματικό και καλλιτεχνικό του κόσμο. Σύμφωνα με τον Χυτήρη (1988), «οι πνευματικές και υλικές ιδιόμορφες εκδηλώσεις του κάθε λαού είναι άνθη που οι βαθιές ρίζες τους ξεκινούν από τις αρετές και τις ικανότητές του, από τις ενδιάθετες αυτές δυνάμεις που τον χαρακτηρίζουν και τον διαφοροποιούν από τους γείτονές του».

Η έκφραση του κάθε λαού αποτελείται από την κάθε μονάδα αλλά λειτουργώντας και ως σύνολο που σύμφωνα με τον Χυτήρη εστιάζεται σε τρεις κατηγορίες:

- Οι «φυσικές» που έχουν να κάνουν με τον τρόπο ζωής, το φαγητό, το σπίτι, τα ζώα.
- Εκφράσεις με «πνευματικό περιεχόμενο», όπως μαγεία, θρησκεία και οι μύθοι
- Οι «καλλιτεχνικές», όπως τραγούδια, παιχνίδια, μουσική, χορός.

Αν σκεφτούμε σχετικά με το δημοτικό τραγούδι, τι είναι αυτό που μας προσφέρει και πως συμβάλλει εκπαιδευτικά; Ο λαογράφος Νικόλαος Πακτίτης μέσα από τα τραγούδια αυτά μας οδηγεί να αντιληφθούμε όχι μόνο ότι πρόκειται για «μια καλαισθητική απόλαυση, αλλά έχει αξίες και γνώσεις που ασκούν μεγάλη μορφωτική επίδραση» (Πακτίτης, 2005). Η γλώσσα, η ποίηση και η μουσική μέσω των τραγουδιών υπέστησαν βαθμιαίες μεταβολές, ενώ εξετάζοντάς τα κοινωνικά, φαίνεται ο τρόπος σκέψης του λαού κατά τις εποχές εκείνες. Σύμφωνα με το τελευταίο, συντελείται η αυτεπίγνωση του τόπου όπως επίσης συμβάλλουν στην πολιτικο-κοινωνική αγωγή του ατόμου (Πακτίτης, 2005).

Υπάρχει αναγκαιότητα για τη διατήρησή τους, καθώς με το πέρασμα των χρόνων η προφορική παράδοση θα μειώνεται όλο και περισσότερο λόγω των θανάτων της ηλικιωμένης-ου που τα κουβαλούν μαζί τους. Ακόμη, στην εποχή μας δεν γράφονται τόσο συχνά τέτοια τραγούδια. Ο Πακτίτης μας μεταφέρει μερικές εικόνες που έζησε στο χωριό του σε αρραβωνιάσματα, αποκριάτικες γιορτές, Χριστούγεννα ή Πάσχα που του έδωσαν το έναυσμα για να αρχίσει την περισυλλογή των τραγουδιών. Περιγράφει για τις

αποκριάτικες βραδιές τους χορούς που στήνονταν έξω από το σπίτι, υπό το φώς των λυχναριών και των λαδοφάνων και «τα τραγούδια του γάμου» όταν αρραβωνιάζονταν κάποιος στο χωριό.

Ξεκινώντας για τέτοια ευρήματα από το 1966, επισκεπτόμενος το κάθε χωριό, έβρισκε γυναίκες – «μνημονικά αποθετήρια» θα τις λέγαμε, από τις οποίες κατέγραφε τα τραγούδια αυτά, κρατώντας λεπτομερείς πληροφορίες όπως τόπο, χρόνο, ονοματεπώνυμο του ατόμου.

Τα δημοτικά τραγούδια χωρίζονται σε ακριτικά, περιπαιχτικά, νανουρίσματα, του γάμου, της εργασίας, παραλογές, γνωμικά, θρησκευτικά, παιδικά, της χαράς, της ξενιτιάς, της αγάπης, του γάμου, μοιρολόγια. Στην Κέρκυρα συναντώνται ορισμένα από αυτά, πλην των κλέφτικων και των ιστορικών. Το νησί περνώντας από διάφορους πολιτισμούς μέσα από πολεμικά γεγονότα, εγκατάσταση πληθυσμών και αντιστοίχως των εθίμων τους, γνώρισε την αναδιαμόρφωση του δημοτικού τραγουδιού του (Πακτίτης, 2005).

Οι προσπάθειες του Νικόλαου Πακτίτη για την καταγραφή και περισυλλογή των αντικειμένων στο μουσείο, δείχνουν την ανάγκη παράδοσης (θα εξηγηθεί αργότερα η λέξη) του λαϊκού πολιτισμού προς τις επόμενες γενιές. Τι άλλο κάνει τη λαϊκή παράδοση άξια μελέτης;

Σύμφωνα με τον Μπαζιανά (1997), «ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένα σύνολο υλικών , ηθικών και πνευματικών αξιών, που παράγονται από τον λαό και που χρησιμοποιούνται από τον ίδιο για τη συντήρηση και προαγωγή της ζωής του».

Χαρακτηριστικά του γνωρίσματα είναι «η ανωνυμία και η συλλογικότητα της δημιουργίας»

Λαϊκός πολιτισμός είναι «το σύνολο των δραστηριοτήτων και των εκδηλώσεων ενός λαού», τα οποία είναι οι ενασχολήσεις τους, η καθημερινότητά τους, ο τρόπος που διασκέδαζαν και η συνολική τους άποψη για τον κόσμο (Καμηλάκη – Καραμανές, 2008, 7). Η λέξη «παράδοση» παραπέμπει στο ρήμα «παραδίδω», με άλλα λόγια παραχώρηση στοιχείων του παρελθόντος και του παρόντος στις επόμενες γενιές, ενώ αυτή μπορεί να είναι γραπτή και προφορική. Η έμφαση δίνεται στην τελευταία λόγω του μικρού ποσοστού εγγραμματοσύνης του κόσμου της τότε εποχής.

Ο Στίλπον Κυριακίδης (1887-1964) ορίζει τη Λαογραφία ως «την επιστήμη του λαϊκού πολιτισμού» με το λαό να εκφράζεται φυσικά, πνευματικά και κοινωνικά, στο Καμηλάκη

(2008). Σύμφωνα με τον Μπαζιανά, (1997). Όταν οι άνθρωποι συσπειρώνονται, επικοινωνούν ουσιαστικά και συνδέονται μεταξύ τους. Ακόμη, κατά τις δύσκολες συνθήκες όπως της φτώχειας, ο περιορισμένος προσωπικός χώρος και χρόνος τους οδηγούσαν να δραστηριοποιηθούν να βρουν λύσεις πρακτικές αλλά και κοινωνικοσυναισθηματικές. Πρόκειται για λαούς που χαρακτηρίζονταν από αυτονομία ως προς την επίλυση των επισιτιστικών και ενδυματολογικών αναγκών τους, με προεκτάσεις και στην κοινότητά τους.

Στον αντίποδα του αστικού πολιτισμού, ο λαϊκός φαίνεται να προσφέρει στους ανθρώπους την αίσθηση της ιδιαιτερότητας και της διαφορετικότητας. Υπάρχει ανάγκη να προστατευτεί ώστε να εξακολουθήσει να υπάρχει με τον υγιή τρόπο και όχι με συνθήκες χαμηλού επιπέδου, αλλά με ειδωμένο υπό νέες συνθήκες. Ο Μπαζιανάς μιλάει για «εθνική αυτογνωσία» και «περιφρούρηση της ιδιαιτερότητας του λαού».

Από την άλλη ο ίδιος αναφέρει ότι (σ. 236), «η τέλεση των εθίμων ικανοποιούσε βαθύτερες ψυχικές ανάγκες των ανθρώπων, επιδίωκε σκοπούς πρακτικούς και χρησιμοθηρικούς και μαρτυρούσε την πίστη του λαού σε μια μυθική πραγματικότητα». Φτάνοντας στη σύγχρονη εποχή, τα περισσότερα έθιμα δεν αντανakλούν τις παλιές ανάγκες, όπως παράδειγμα τις συγκεντρώσεις σε πανηγύρια ή στο γάμο ως κοινωνικούς τόπους, αλλά περισσότερο ως «επίδειξη» και κακές απομιμήσεις για τουριστικούς σκοπούς. Αυτό απορρέει από το ότι παλιότερα οι άνθρωποι είχαν έναν σκοπό όταν τελούσαν κάποιο έθιμο λατρευτικό, σε αντίθεση με τη σύγχρονη εποχή που ο σκοπός του εθίμου είτε δεν έχει γίνει αντιληπτός είτε δεν ταιριάζει με τη σύγχρονη σκέψη. Σύμφωνα με αυτό, εφόσον η σημερινή κοινωνία δεν εκφράζεται μέσω αυτών των εθίμων, αυτά τείνουν να εξασθενούν, ειδικά εκείνα που ανήκουν σε μια μη ορθολογική πρακτική και χαρακτηρίζονται από μυθική αντίληψη του κόσμου. Τέλος, μην ξεχνάμε ότι πλέον οι άνθρωποι επικοινωνούμε με πολλαπλούς τρόπους όποτε και όταν το θέλουμε.

Σύμφωνα με το παραπάνω, αυτό δεν σημαίνει ότι η επικοινωνία σημαίνει και ουσιαστική επαφή με τους γύρω μας επιθυμώντας να αναδείξω άλλη μία θετική άποψη του λαϊκού πολιτισμού. Μέσα από τα έθιμα προκύπτει ο όρος «κοινοτισμός», ως το βίωμα των ανθρώπων να είναι ουσιαστικά μέλη μιας κοινότητας, ενός συνόλου, όπου στην εποχή μας το βίωμα έχει αντικατασταθεί από το αίσθημα της απομόνωσης. Έτσι, φαίνεται ότι παλαιότερα ως μέλη της ομάδας οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν ευκολότερα τις όποιες δυσχέρειες, γνωρίζοντας ότι θα συνευρεθούν στο καφενείο, τη γειτονιά, την εκκλησία, στοιχείο που τους ανακουφίζει συναισθηματικά (Μπαζιανάς, 1997).

Οι φορείς της παράδοσης είναι αυτοί που έζησαν την εποχή της, ενώ οι «ξεριζωμένοι» - όπως αναφέρει ο Μπαζιανός – πάντα θυμούνται τον τόπο τους και τη ζωή τους ως νέοι εκεί. Με αυτόν τον τρόπο η παράδοση βρίσκει χώρο να υπάρχει κατά τη διασκέδασή τους αλλά και σε καλλιτεχνικά γεγονότα όπως γιορτές.

Ακόμη, τα στοιχεία αυτά όπως το δημοτικό τραγούδι, προσφέρονται ως ένα καταφύγιο για διαφυγή από τον ισοπεδωμένων αξιών σύγχρονο τρόπο ζωής. Θετική επίπτωση στον άνθρωπο είναι η αυτογνωσία του λαού του οποίου είναι μέρος (Μπαζιανός, 1997). Η Καμηλάκη υποστηρίζει εξίσου την αυτονομία του τόπου και μάλιστα ως το μέσο για τη μελλοντική του εξέλιξη, διαδικασία που περνάει μέσα από το λαϊκό μας πολιτισμό.

Έτσι ήταν παλιότερα οι μικρές κοινότητες, δηλαδή χαρακτηρίζονταν όπως εξηγεί, από τους όρους «αυτονομία» και «πολιτιστική ταυτότητα». Όταν λοιπόν γνωρίζουμε συνειδητά τι είναι αυτό που οργανώνει τον πολιτισμό αυτόν, όπως η συγκράτηση και η αίσθηση επάρκειας και ικανοποίησης με «τα απαραίτητα» και η αναγνώριση της ιδιαίτερης αξίας της φύσης, τότε μπορούμε να στηριχτούμε σε αυτό για τη μελλοντική εξέλιξη του τόπου.

2. Μουσειοπαιδαγωγική

Μοντέρνα μουσειοπαιδαγωγική

Η μοντέρνα παιδαγωγική λέει ότι «η γνώση δεν παρέχεται, αλλά δομείται από τα σκεπτόμενα υποκείμενα μέσα από τις διεργασίες διερεύνησης, κατανόησης και ερμηνείας της πραγματικότητας» (Νάκου, 2001, 186). Θα λέγαμε ότι η εστίαση της σύγχρονης μουσειοπαιδαγωγικής βρίσκεται προς τη μοναδικότητα του μαθητή, με ευέλικτες διδασκαλίες.

Σύμφωνα με τον Borriaud (2002), ο παρατηρητής μετατρέπεται πλέον σε συμμετέχοντα που διαμορφώνει τη δική του εμπειρία. Μέσα από τη σύγχρονη τέχνη, οι αισθητικές εμπειρίες των παιδιών αντιστοιχούν στον κόσμο τους, όταν αυτές χαρακτηρίζονται από διαδραστικότητα στο Vallance, (2007). Σύμφωνα με την τελευταία, προϋπόθεση είναι η συναισθηματική και σωματική ενεργοποίηση, «εμπλέκοντας» δημιουργικά τον δικό τους τρόπο βάσει των εκθεμάτων.

Έτσι, φαίνεται πως η επίσκεψη των μαθητών σε μουσείο είναι ιδιαίτερα ωφέλιμη στην επαφή με έργα σύγχρονης τέχνης και έτσι μπορούμε να πειραματιστούμε εμπλέκοντάς τους με παρόμοιο τρόπο σε μουσεία με άλλες θεματικές.

Εμπνευσμένοι από την σύγχρονη τέχνη, ένα ενδιαφέρον μοντέλο για τη συνολική εμπειρία των μαθητών σε ένα μουσείο, είναι η αλλαγή των καθιερωμένων ρόλων που δομούν την διαδικασία, όπως παράδειγμα ότι οι μαθητές είναι οι ακροατές, το μουσείο ως ο χώρος των εκθεμάτων και ο δάσκαλος ο ομιλητής. Αντί αυτού, η εναλλαγή των ρόλων αυτών (Vallance, 2007) - όπως για παράδειγμα οι χώροι του σπιτιού με τα λαογραφικά αντικείμενα στις Σιναράδες Κέρκυρας - θα μπορούσαν να παρουσιαστούν εξ αρχής ως το έκθεμα ή μια μαθήτρια να φορέσει μια ενδυμασία. Αυτό ωθεί τους μαθητές να βιώνουν με εναλλακτικό τρόπο την επίσκεψη σε ένα μουσείο, αλλάζοντας τις αλληλεπιδράσεις εντός και εκτός μουσείου (Vallance, 2007).

Το παιδί μπορεί να αντιλαμβάνεται το περιβάλλον του μέσω της αισθητικής αγωγής, η οποία διαμορφώνει το χαρακτήρα του. Σύμφωνα με την Boardman (1991), η μουσική αγωγή λειτουργεί για το παιδί ως μέσο που του προσφέρει αισθητικές εμπειρίες ενώ παράλληλα μαθαίνει, στο Διονυσίου (2008). Πιο συγκεκριμένα, η Langer (1996) εξηγεί ότι το αισθητικό αποτέλεσμα και κατανόηση που θα εξαχθεί από τον καθένα, βασίζεται στον κάθε μέχρι τότε διαμορφωμένο εαυτό γνωστικά και συναισθηματικά, ενώ ο

Reimer (1989), υποστηρίζει ότι η δημιουργική ενασχόληση τον βοηθά να εντρυφήσει στον συναισθηματικό του κόσμο (Διονυσίου, 2008).

Τι απομένει; να μάθουμε τα κίνητρα για μάθηση, τα οποία αποτελούν η σύνδεση των τεχνών, το παιχνίδι, η δημιουργία και η εξερεύνηση από τα παιδιά εκτός του σχολικού χώρου. Επιπλέον, οι δραστηριότητες σε ένα μουσείο όταν παίρνουν βιωματική μορφή – εξερευνώντας και παίζοντας - ωφελούν ως προς την πολιτισμική ευαισθησία, στο χτίσιμο της κριτικής σκέψης και της φαντασίας (Διονυσίου, 2008).

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση της βιωματικής μάθησης, καλό θα ήταν να αναφερθούν και μερικοί τρόποι άμεσης επικοινωνίας με τα εκθέματα. Αυτοί είναι η αφήγηση, η μαιευτική και τα παιχνίδια ρόλων (δραματοποίηση) τα οποία χρησιμοποιούνται στο πρόγραμμα του λαογραφικού μουσείου.

Η αφήγηση γίνεται από τον δάσκαλο ή τον ξεναγό στα παιδιά περνώντας από χώρο σε χώρο, ενώ εκείνα παρατηρούν, ακούν καθώς κινούνται. Μεγάλη σημασία έχει τι περιλαμβάνει η αφήγηση έτσι που να αντιστοιχεί σε κάτι που να προκαλεί το ενδιαφέρον της ομάδας. Μπορεί να περιλαμβάνει και ιστορίες που βασίζονται στα εκθέματα – πραγματικές ή μη – ειδικά για επισκέπτες μικρών ηλικιών με σκοπό να ενεργοποιηθούν συναισθηματικά και ωθώντας τα πάρουν μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με αυξημένο ενδιαφέρον (Νικονάνου, 2017).

Η αφήγηση ιστοριών στο μουσείο συνδυάστηκε με κατευθυνόμενες ερωτήσεις (μαιευτική) ώστε να ενισχύσουμε την παρατήρηση των χώρων και των εκθεμάτων από τους μαθητές, κάτι που εστιάζει στη διανοητική τους συμμετοχή. Σύμφωνα με τους Thinese-Demel (1990) και Schmeer-Sturm, (1994), αυτές οι μέθοδοι αποτελούν ένα έναυσμα για το πρόγραμμά μας που σκοπό έχουν να αλληλεπιδράσουν τα παιδιά με τα εκθέματα και είναι αποδοτικές (Νικονάνου, 2017).

Τις δραματοποιήσεις μπορεί να αναλάβει κάποιος υπεύθυνος ή ο ίδιος ο δάσκαλος ή ο ξεναγός, αλλά η εστίαση σε αυτήν την περίπτωση γίνεται στη συμμετοχή των παιδιών. Άρα, τα παιχνίδια ρόλων με κάποια σύντομη προπαρασκευή ή μέσω ήδη μελετημένου από πριν την επίσκεψη υλικού, παίρνει μέρος κατά την επίσκεψη στο μουσείο. Μπορούν να υποδυθούν ρόλους ανθρώπων της εποχής που μελετάται, με σκοπό την κατανόηση σε βάθος του τότε τρόπου ζωής. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η επικοινωνία των παιχτών, είτε με συγκεκριμένο σενάριο είτε με δυνατότητες αυτοσχεδιασμού. Τέλος, ένα παράδειγμα εκτός από το σκετς μπορεί να αποτελέσει και η παντομίμα.

Βιωματική μάθηση και διαδραστική εμπειρία στο μουσείο

Κινέζικο ρητό: «Ακούω και ξεχνώ, βλέπω και θυμάμαι, κάνω και ξέρω» (Νικονάνου, 2017, 111)

Ο 20^{ος} αιώνας ήδη από το ξεκίνημά του βρίσκει βιωματικές πρακτικές στα μουσεία, οπότε διακρίνουμε την ταυτόχρονη άνθιση της μουσειοπαιδαγωγικής με το “learning by doing” του Dewey. Σύμφωνα με τον Dewey (1971), η εμπλοκή του παιδιού και η ολοκλήρωση δραστηριοτήτων του προσφέρει εμπειρίες μάθησης. Οι εμπειρίες αυτές περιλαμβάνουν τη διανοητική επεξεργασία αντικειμένων, την ενεργοποίηση των αισθήσεων και την πρακτική ενασχόληση. Αν στο ένα άκρο της προσοχής και της μνήμης για τα παιδιά βρίσκεται η εμπειρία της ακρόασης ή του διαβάσματος, το άλλο άκρο - που είναι αποτελεσματικό - είναι αυτή η ολοκλήρωση όσων τα ίδια έχουν αναλάβει (Νικονάνου, 2017).

Πιο συγκεκριμένα, τα εκθέματα σε συνδυασμό με την αισθητική μας προσέγγιση, την πρακτική μας και την σκέψη μας ως προς αυτά, μας κινητοποιούν να εκφραστούμε και να διαμορφώσουμε νέες δικές μας συνθήκες. Ο δάσκαλος σε ιδανικές συνθήκες πρέπει να διατηρεί ένα ρόλο που να μην κατευθύνει τη σκέψη των μαθητών προς τα κάπου, αλλά να ενθαρρύνεται η προσωπική τους έκφραση ως βασικό χαρακτηριστικό της βιωματικής μάθησης. Αν και μπορεί να υπάρχουν περιορισμοί ως προς το χειρισμό των εκθεμάτων, παρόλα αυτά οι εξωτερικοί ή ειδικοί χώροι και η ύπαρξη των εκθεμάτων σε άλλη μορφή μπορούν να δεχτούν αυτές τις δράσεις (Νικονάνου, 2017).

- Υλική – αισθητική δραστηριότητα

Πρόκειται για την επαφή με τον υλικό κόσμο μέσω των αισθήσεων και στη συνέχεια με την αντίληψη αυτή τα παιδιά να εκδηλωθούν με το «να ζωγραφίσουν, να κάνουν χειροτεχνίες, να παίξουν θέατρο ή μουσική, να κατασκευάσουν, να παραγάγουν εικαστικά προϊόντα, να μετατρέψουν το περιβάλλον και τον εαυτό τους» (Νικονάνου, 2017, 113). Για να θεωρηθεί ότι τα παιδιά εκφράστηκαν με πρωτότυπο τρόπο δεν πρέπει αυτό να σημαίνει ότι αντέγραψαν το αρχικό έκθεμα. Εδώ κανείς θα ρωτούσε αν τα παιδιά στο πρόγραμμα εκφράστηκαν δημιουργικά.

Σε αυτή την κατηγορία βρίσκονται και οι δραματοποιήσεις με συμμετοχή σε παιχνίδι ρόλων υποδυόμενοι τη ζωή ανθρώπων μιας άλλης εποχής. Μάλιστα, προσφέρουν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες για συναισθηματική σύνδεση. Ερώτημα: Συνδέθηκαν συναισθηματικά με το παιχνίδι ρόλων;

- Παιχνίδι

Στα παιχνίδια περιλαμβάνονται εκείνα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αξιολόγηση γνώσεων (κάρτες, επιτραπέζια) ή τα παιδικά παιχνίδια, με το ρόλο του δασκάλου να τα ωθεί κυρίως να παίρνουν πρωτοβουλίες για προσωπική έκφραση. Επίσης και πάλι συμπεριλαμβάνονται τα παιχνίδια ρόλων, ενώ σημαντικά θεωρούνται τα εκπαιδευτικά αντικείμενα με τα οποία θα έρθουν σε επαφή τα παιδιά, καθώς θα πρέπει να είναι τέτοια που να βοηθούν τα παιδιά να εκφραστούν και να τονώνουν τις αισθήσεις τους.

Άλλες μέθοδοι στη μουσειοπαιδαγωγική είναι τα:

- Project και οι
- Μουσειακές εργασίες.

Όταν οι μαθητές εμπλέκονται πολυτροπικά (κοινωνικά, συναισθηματικά, διανοητικά), είναι εκείνοι που καθορίζουν την έκταση, την επιρροή της δράσης τους σε σχέση με το έκθεμα. Όταν το μουσείο γίνεται χώρος που προσφέρει εμπειρίες αλληλεπίδρασης, τότε γίνεται πιο ελκυστικό και προσιτό σε κοινό που ίσως να μην έχει από πριν παρόμοια εμπειρία στο να επεξεργαστεί τη θεματική του μουσείου (Καλεσοπούλου, 2011).

Η διαδραστικότητα στο μουσείο περικλείει την ομαδική δράση, την σύμπραξη των μελών της, δίνει τη δυνατότητα της πολυτροπικής εμπλοκής του σε σχέση με το υλικό. Σημασία έχουν οι ερωτήσεις, η δράση και η διανοητική δραστηριότητα των μαθητών, τα οποία μεταβάλλουν τα όρια του εκθέματος. Έτσι, μπορεί να υπάρξει ένα ευρύ φάσμα αποτελεσμάτων, στον αντίποδα του να αναμένει ο δάσκαλος μια συγκεκριμένη αντίδραση από αυτά.

Επιπρόσθετα, η επαφή με υλικά βοηθάει στη διεξοδική παρατήρηση και σύνδεση με τα εκθέματα και την ιστορία του μουσείου (Καλεσοπούλου, 2011). Στην περίπτωση του λαογραφικού μουσείου τα υλικά μπορούν να είναι φωτογραφίες από την επεξεργασία του λιναριού, μουσικά όργανα για αυτοσχεδιασμό και ενορχήστρωση ενός νανουρίσματος, αντικείμενα σχετικά με το έκθεμα όπως ένα κοφίνι για το μάζεμα των σταφυλιών, ακόμη και η αντιγραφή κάποιου εκθέματος όπως η ρόδα με το καλάμι.

Ένα παράδειγμα είναι το παιδικό μουσείο στο οποίο τα εκθέματα είναι προσβάσιμα για να φορεθούν, να χρησιμοποιηθούν με τρόπους που τα παιδιά εξερευνούν, για παιχνίδια ρόλων με σκοπό να εξαχθούν προσωπικά συμπεράσματα από την εμπειρία που έχει ο κάθε μαθητής.

Εν αντιθέσει, η ιδιαιτερότητα του μουσείου Συναράδων παρείχε συνθήκες περισσότερο για απλή εξερεύνηση παρά για αλληλεπίδραση με τα αντικείμενα, ενώ κάποιιοι το ζήτησαν.

Τι γίνεται λοιπόν στην πράξη κατά την επίσκεψη σε ένα μουσείο όταν η μουσική συναντά τα εκθέματα;

Σύμφωνα με τον Winnicott (2003), η σύγχρονη παιδαγωγική υποστηρίζει τη συνομιλία των τεχνών και ειδικά της μουσικής, με τέτοιον τρόπο που η μάθηση λειτουργεί αποτελεσματικότερα. Έτσι, αυτό που η σύγχρονη παιδαγωγική ονομάζει «διαθεματικότητα», μπορεί να λειτουργήσει και σε ένα μουσειακό χώρο όταν δηλαδή τα εκθέματα βρεθούν σε διάλογο με τη μουσική στο Καλεσοπούλου (2011).

Σύμφωνα με τον Τσιρίδη τα εκθέματα προβάλλονται εις βάθος και γίνονται κατανοητά όταν αλληλεπιδρούμε με αυτά διαμέσου, Καλεσοπούλου (2011),:

1. των μουσικών παιχνιδιών,
 - ηχόχρωμα, ένταση – δυναμική, διάρκεια – ρυθμός, τονικό ύψος – μελωδία
2. του μουσικού αυτοσχεδιασμού
3. τραγουδιού
4. και της ενεργητικής μουσικής ακρόασης

Οι τύποι αυτοί των δραστηριοτήτων αυξάνουν το ενδιαφέρον των παιδιών, ενθαρρύνουν τη συνεργασία της ομάδας, «συνομιλούν» με τα εκθέματα και στοχεύουν στη γνωριμία των μαθητών με αυτά, αναζωπυρώνουν το κίνητρό τους για μάθηση του κόσμου του εκάστοτε μουσείου (Καλεσοπούλου, 2011), ενώ βέβαια τα παιδιά μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται χαρακτηριστικά του ήχου, ενεργοποιούνται ως ομάδα, δημιουργούν και εκφράζονται.

Τα μουσικά παιχνίδια και ο αυτοσχεδιασμός είναι ευκαιρίες για πειραματισμό με τα μουσικά στοιχεία, έτσι ώστε να γίνει κατανοητό το έκθεμα. Ο Τσιρίδης χρησιμοποιεί τον όρο «εμβάθυνση» στο αρχικό έργο και καλύτερη επικοινωνία με αυτό, στο Καλεσοπούλου (2011). Επιπλέον, η ενεργητική μουσική ακρόαση μέσω της οποίας η μουσική μετατρέπεται σε εικόνα, κίνηση, θέατρο, ενώ τέλος το τραγούδι – γνωστό ή σύνθεση του δασκάλου και των παιδιών για το έκθεμα, περιλαμβάνει μουσική και λόγο και αποτελεί ευκαιρία να μάθουν από τα λόγια για τη ιστορία και το μήνυμα του εκθέματος.

3. Γνωριμία με το Λαογραφικό μουσείο Συναράδων

3. 1 Η φιλοσοφία του μουσείου Συναράδων

Το Ιστορικολαογραφικό Μουσείο Μέσης Κέρκυρας εγκαινιάστηκε από το Νικόλαο Πακτίτη το 1982 στο παραδοσιακό χωριό Συναράδες, 13 χιλιόμετρα από την πόλη. Το εγχείρημα υλοποιήθηκε το 1978 μέσα από τη δημιουργία του σωματίου με όνομα «Ιστορικολαογραφική Εταιρεία Μέσης Κέρκυρας». Σκοπός της δημιουργίας του μουσείου είναι η συγκέντρωση, διαφύλαξη και προβολή των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής, με σκοπό να αναδείξει τα αρχιτεκτονικά και καλλιτεχνικά δημιουργήματα του τόπου, τα ήθη και τα έθιμα, τις γιορτές και τα τραγούδια. Με σκοπό αυτό ο κυρίως στόχος της εταιρίας ήταν την όξυνση του πνευματικού και καλλιτεχνικού έργου στην νέα γενιά δίνοντας τους το κίνητρο για περαιτέρω μελέτη. Τα εκθέματα αφορούν πλευρές της υπαίθριας γεωργικής και ναυτικής ζωής, δοχεία για λάδι και γάλα, παραδοσιακά παιχνίδια, καραγκιόζη και το τραπέζι του τσαγκάρη.

Ο φιλόλογος και ιστορικός Δημήτριος Καππάδοχος, καθηγητής Ιστορίας Δικαίου στην Νομική Σχολή Αθηνών, υπήρξε ιδρυτικό μέλος της Ιστορικολαογραφικής Εταιρείας Κέρκυρας ανέφερε ότι *«Ο Νίκος Πακτίτης αποτέλεσε την “ψυχή” του Σωματίου, ενώ ότι έκανε, το έκανε επειδή το ζούσε, δεν το έκανε επιφανειακά. Ήταν διατεθειμένος να ταξιδέψει και στην πιο απομακρυσμένη περιοχή της Κέρκυρας για να βρει κάτι για το Μουσείο του»* (Καρδακάρη)

3. 2 Συνέντευξη από τον Φώντα Αλαμάνο (12/4/19) – Η ζωή στην ύπαιθρο, οι σχέσεις των μελών της οικογένειας και μερικά επαγγέλματα.

Σημειώσεις με τα κύρια σημεία από την ηχογράφιση:

- Οι άνθρωποι ξυπνούσαν με το λάλημα του κόκορα ή τον ήλιο για να πάνε στο αμπέλι και γυρνούσαν στο σπίτι τους με τη δύση του ηλίου.
- Κυρίως το Μάιο ήταν έντονη η περιποίηση των αμπελιών, τα οποία θειάφιζαν με το ανέβασμα του ήλιου με χαλκό από γαλαζόπετρα.
- Τι ήταν τα κουλούμια: μικροί σωροί από χώμα σε σειρές που βοηθούσαν στην ανανέωση του χώματος και στην αντιμετώπιση των χορταριών που έβγαιναν. Οι άντρες ήταν εκείνοι που ράντιζαν.

- Η τεχνική του τσαπιού ήταν προέκταση του σώματός τους, ήθελε τέχνη και ρυθμό. Το είχαν μάθει οι άντρες από τα 12 τους (αξίνα λέγονταν παλιά). Το χωριό ονομάστηκε Συναράδες από το Αξιναράδες, διότι πολλοί δούλευαν με τις αξίνες τους, τα τσαπιά δηλαδή.
- Κυρίως οι γυναίκες στα κτήματα, αλλά και οι άντρες με χρήση τσαπιού. Τα παιδιά μετά τα 13-14 που τελείωναν το σχολείο πήγαιναν μεροκάματο με το τσαπί. Τα κοριτσάκια που δεν πήγαιναν σχολείο τα έπαιρναν στο κτήμα. Όλοι έπρεπε να συνεισφέρουν στο σπίτι. Οι γυναίκες δούλευαν σκυφτές, ενώ κουβαλούσαν πολλά πράγματα πάνω στο κεφάλι τους. Επίσης, πήγαιναν τις ελιές στα ελαιοτριβεία, κάτι που τους εξασφάλιζε το χαρτζιλίκι και σκάλιζαν και τις πατάτες το Μάιο. Κουβαλούσαν ξύλα πχ για να φτιάξουν καφέ, χόρτα για τα ζώα εφόσον δεν υπήρχαν οι σημερινές ζωοτροφές και ενώ οι ίδιοι δεν είχαν καλαμπόκι να φάνε. Το καλοκαίρι οι γυναίκες ασχολούνταν με το καλαμπόκι, το σανό τους των αλόγων για το χειμώνα. Υπήρχε και προβατίνα ή γίδα για να τους εξασφαλίσει το γάλα, το μαλλί και ενίοτε να το σφάζουν το Πάσχα.
- Κουβαλούσαν επίσης το νερό από τα πηγάδια. Η ηλεκτροδότηση ήρθε το 1962 στους Συναράδες και μετά το 1985 υπήρχε δίκτυο ύδρευσης. Πόσιμο νερό έβρισκε κανείς στα πηγάδια τα οποία είτε ήταν ιδιοκτησίες είτε κοινοτικά. Ξερικά και βρυσικά πηγάδια. Το νερό χρησίμευε για να πιουν, να μαγειρέσουν, να πλύνουν τα ρούχα, να ζυμώσουν.
- Στο σπίτι η γυναίκα είχε να κάνει τη μπουγάδα της, να φουρνίσει. Δευτέρα πρωί πριν φύγει την ετοιμάζε, ενώ το Σάββατο το φούρνο και μετά έφευγε να πάει στο κτήμα. Το απόγευμα επέστρεφε να φροντίσει τα παιδιά αλλά και τα πεθερικά της με τους οποίους έμενε. Ο γιος έμενε με τον πατέρα (που κατείχε τα κτήματα), ήταν υποχρεωμένος να τον φροντίσει. Ο μεγάλος πατέρας έκανε το κουμάντο στο σπίτι.
- Ο γιος έπαιρνε την προίκα της γυναίκας ως περιουσιακό του στοιχείο (πχ 100 ξέστες λάδι). Όταν επέστρεφε από το κτήμα, είχε την ελευθερία να πάει στο καφενείο.
- Τα ζώα ήταν στο σπίτι. Συνύπαρξη ανθρώπων και ζώων (στο κατώι) και ο στάβλος για το άλογο και κοτέτσι, ενώ οι αυλές είχαν χαλίκι.
- Το κάθε σπίτι θα είχε είτε γαϊδούρι είτε άλογο αν είχαν καλύτερη οικονομική δυνατότητα, για να κουβαλούν και για να αλέθουν την ελιά γυρίζοντας τα λιθάρια. Τα πρόσεχαν ιδιαίτερα επειδή εκείνα έβγαζαν το μεροκάματο και από αυτό ζούσε η οικογένεια.
- Δεν υπήρχαν τουαλέτες, πήγαιναν σε μια ελιά ή σε ένα λάκκο. Δεν παράγονταν σκουπίδια. Η κοπριά των ζώων ήταν πολύτιμο αγαθό καθώς με αυτά λίπαιναν τα χωράφια και τους κήπους. Τίποτα δεν πήγαινε χαμένο.
- Έτρωγαν πατάτες, λάχανα, φασούλια, ρεβίθια, μπακαλιάρο, στακοφύσι στις γιορτές και κρέας τα Χριστούγεννα και το Πάσχα, κρασί ,λάδι, ψωμί, ψάρια γόπα, σαρδέλα, σμέρνα,

σκορπιό, φθηνά κυρίως. Ακόμη και ο ψαράς δεν τα έτρωγε για να τα πουλήσει. Ούτε τα αυγά, ούτε τις κότες έτρωγαν, ώστε να τα δίνουν για ανταλλαγή.

- Το λάδι το φύλαγαν για πώληση πχ με μια ξέστα λάδι έπαιρναν μια χρυσή λύρα για μια ανάγκη ή για να παντρέψουν την κόρη τους, δεν το έτρωγαν.
- Για σεξουαλικές σχέσεις του ζευγαριού υπήρχαν ακραίες θέσεις, όπως παράδειγμα οικονομικά αδύναμης γυναίκας από τους Σιναράδες, που παντρεύεται αναγκαστικά κάποιον ανίκανο και δεν τον αφήνει για να μην τον «ασκωφαντήσει», αλλά και τι θα πουν τα αδέλφια της αν το κάνει;
- Το κόκκινο μαντήλι από 14-15 χρονών φοριόνταν από όσες αρραβωνιάζονταν. Τι άλλο θα έκαναν αν δεν αρραβωνιάζονταν; Αν συνέχιζαν το γυμνάσιο θεωρούνταν ότι θα μάθαιναν γράμματα για να επικοινωνούν με το «μορόζο». Τα αγόρια τα πρόσεχαν και τα έστελναν στο ναυτικό, σε τεχνικές σχολές, σε μαγαζιά να δουλέψουν.
- Τα πέταλα ήταν η περιποίηση των νυχιών των αλόγων, ενώ υπήρχε επάγγελμα πεταλωτής και ο σαμαρατζής.
- Η Παπυρέλλα είναι αξιόλογη δουλειά του Νικόλαου Πακτίτη. Δεν υπάρχει πουθενά αλλού στην Ελλάδα. πρόκειται για σκάφη που χρησιμοποιούνται από τα αρχαϊκά χρόνια, ενώ το ψαθί το έβρισκαν στο λιβάδι του Ρόπα και στο Κεφαλόβρυσο. Πριν 40 χρόνια ο Πακτίτης βρήκε έναν ψαρά και του την έφτιαξε. Το «πέλαος» της Αδριατικής είναι ανοιχτό, χωρίς λιμάνια (με εξαίρεση την Παλαιοκαστρίτσα), πολύ μικρά λιμανάκια, οπότε εκείνη την εποχή την έβγαζαν σε όρμους και μικρές παραλίες, όπου και εκεί την έδεναν. Λίγοι ασχολούνταν με την αλιεία, ενώ κατά τον 20^ο αιώνα η χρήση δυναμίτη για ψάρεμα έφερε τα επακόλουθα ατυχήματα, χάνοντας μέλη του σώματος, ενώ άλλοι ήταν καλοί βουτηχτάδες που με μία ανάσα κατέβαιναν και χρησιμοποιούσαν και δίχτυα και το σμερνοκόφουνο. Η παπυρέλλα έμεινε μέχρι το 1950-1960 διότι μετά χρησιμοποιήθηκαν τα ξύλινα σκάφη και από συνθετικό υλικό. Την έφτιαχναν ένα – δύο άτομα, ήταν λίγες στο νησί, ήταν χαμηλού κόστους και εύκολες στην κατασκευή για να αλιεύσουν κοντά στις ακτές.
- Το ψάρεμα ήταν η ασχολία του «τεμπέλη» και λειτουργούσε ως συμπληρωματικό εισόδημα, δεν ζούσαν από αυτό, ενώ ήταν για λίγους. Δεν υπήρχε η παράδοση όπως στα νησιά του αιγαίου, όπου το ψάρεμα ήταν μέσο επιβίωσης.
- Αυτά συνέβαιναν μέχρι τη δεκαετία του 1960 – 1970.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

4. Μεθοδολογία

α) Περιγραφή πλαισίου

Μέσα από ξενάγηση στο χώρο και δραστηριότητες σχετικές με τα εκθέματα του μουσείου, σκοπός ήταν οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τη Λαογραφία της Κερκυραϊκής υπαίθρου μέσα από τις θεματικές ενότητες: παραδοσιακά παιχνίδια, γεωργικές εργασίες, ναυτικές εργασίες, επεξεργασία του μαλλιού και η ζωή στην οικογένεια.

Το εγχείρημα δοκιμάστηκε σε 8 ομάδες παιδιών, 3 σε νήπιο, 1 σε γυμνάσιο, 2 σε β' δημοτικού και 2 σε ε' δημοτικού. Τα παιδιά του δημοτικού επισκέφτηκαν το μουσείο, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες συμμετείχαν στο πρόγραμμα πιλοτικά μέσα στην σχολική τους τάξη. Η διάρκεια των διδακτικών ήταν από 1,5 ως 2 ώρες, ενώ για το νήπιο μέχρι 1,5 ώρα με διάλειμμα. Στο τελευταίο, οι δραστηριότητες έγιναν μεσημεριανή ώρα (14.30μμ) με περίπου 10 παιδιά τη φορά, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες με 8 στο γυμνάσιο και γύρω στα 12-15 τα παιδιά του δημοτικού, στις 12.00μμ και 10.00πμ αντίστοιχα.

Οι δασκάλες που συνόδευαν τα παιδιά του δημοτικού περισσότερο παρατηρούσαν και βοηθούσαν όταν τα παιδιά χρειάζονταν κάποια παρέμβαση, αλλά όποτε μου δίνονταν η δυνατότητα τους πρότεινα να συμμετέχουν ως βοηθοί στο παιχνίδι. Επίσης ο καθηγητής, μας βοήθησε με τη συμμετοχή του σε κάποια δρώμενα στο γυμνάσιο, ενώ η νηπιαγωγός συμπλήρωνε με τον δικό της τρόπο, εμπλουτίζοντας τις δραστηριότητες βοηθώντας με να δω πως κατανοούν τα νήπια.

β) εργαλεία

Τα μέσα για τη συλλογή των δεδομένων ήταν η δική μου συμμετοχική παρατήρηση συντονίζοντας τις δραστηριότητες, με όργανα τάξης (ντέφι, μαράκα, κουδουνάκια, τύμπανα, ξυλάκια), χρήση τραγουδιού, σωματική κίνηση και κάνοντας ερωτήσεις ενώ συζητούσα με τα παιδιά. Οι τάξεις που δεν επισκέφτηκαν το μουσείο, ήρθαν σε επαφή με τα εκθέματα και τους χώρους του μουσείου μέσω φωτογραφιών. Επίσης, χρήσιμα φάνηκαν το καλάθι ως το «κοφίνι» του τρύγου, μερικά καρύδια ή πλαστικές μπάλες για το «Ανέβα μήλο» και σχοινάκι

και μερικά χαρτάκια με στιχάκια της προφορικής Κερκυραϊκής παράδοσης που αντιστοιχούσαν στα εκθέματα. Τέλος, από το δημοτικό ζήτησα υλικό από ζωγραφιές που θα έκαναν στο σχολείο για να αξιολογηθεί τι τους έκανε περισσότερο εντύπωση, ενώ σε άλλες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε και η ηχογράφηση.

Γ) διαδικασία

Ο τρόπος προσέλευσης των συμμετεχόντων ήταν οι άμεσες ερωτήσεις που να συνδέουν την δική τους εμπειρία με τα εκθέματα. Αν για παράδειγμα, έχει κάποιος παππούς ή μπαμπάς κάποιο από τα γεωργικά εργαλεία. Στην πλειοψηφία τους είχαν δει κάποιο εργαλείο και ήταν περήφανοι να μιλήσουν για τη χρήση του. Επίσης ερωτήσεις όπως τι πιστεύετε ότι κάνει αυτό το εργαλείο, τα έθετε σε διαδικασία σκέψης.

Η γενική ιδέα ήταν να υπάρχουν μουσικές δραστηριότητες για κάθε έκθεμα μέσα από τις οποίες μπορούσαν να το κατανοήσουν πληρέστερα βιώνοντας τις συνθήκες της δουλειάς, ακούγοντας το λεξιλόγιο και μαθαίνοντας ευρύτερα για τα επαγγέλματα της υπαίθρου, την καθημερινότητα της οικογένειας. Συγκεκριμένα, μία μουσική δραστηριότητα ήταν να κινηθούμε ρυθμικά με το τραγούδι του τρύγου, ενώ κάναμε ότι κόβουμε σταφύλια ή τσαπίζουμε. Μία άλλη ιδέα που εφαρμόστηκε σε μεγαλύτερες τάξεις για να εντρυφήσουμε στο έκθεμα, ήταν να βρούμε περιγραφικά τον ήχο του πλυσίματος, ξυσίματος, γνεσίματος, κοπανίσματος του μαλλιού, εστιάζοντας στο πως θα χρησιμοποιήσουμε το όργανο που κρατάμε περιγράφοντας την ποιότητα του ήχου. Αυτή η ποιότητα είχε να κάνει με την υφή και το βάρος του μαλλιού αλλά και με την σωματική κίνηση όταν αυτό δουλεύεται.

Οι δραστηριότητες συνοδεύονταν από συζήτηση αλλά και μια μικρή εισαγωγή για τις τότε συνθήκες που περιλαμβάνουν το έκθεμα. Όμως η εστίαση ήταν κυρίως στο να διασκεδάσουν ενώ βιώνουν τα παιχνίδια έτσι ώστε να τα θυμούνται.

Γενική παρατήρηση: κατά τη διάρκεια των συναντήσεων προέκυψαν ευρήματα για τις δραστηριότητες που κατ'επανάληψη λειτούργησαν ή όχι, ώστε αυτό οδήγησε στο μετασχηματισμό των πλάνων και των δραστηριοτήτων μέχρι την τελευταία διδασκαλία.

Παράδειγμα, κάποιες δραστηριότητες αφαιρέθηκαν, ενώ προστέθηκαν νέες που να δίνουν στα παιδιά τη δυνατότητα να εκφραστούν μουσικά αλλά και τέτοιες που να δίνουν και σε μένα περισσότερο υλικό για επεξεργασία.

5. Πλάνο δραστηριοτήτων

5. 1 Γενικό πλάνο - ιδέα

Δραστηριότητες της οικογενειακής ζωής από το πρωί μέχρι το βράδυ. Αφηγούμαι μια ιστορία, ότι το πρωί η οικογένεια σηκώνεται για να πάει στα αμπέλια, στα κτήματα, να ποτίσουν, να ταΐσουν τα ζώα, να επεξεργαστούν το μαλλί ή το λινάρι. Το μεσημέρι τα παιδιά μαζεύονται γύρω από την πυροστιά στην κουζίνα και παίζουν το μπερμπιτσιόλα, οι γονείς ζητούν από τον «παρτσινέβελο» το αφεντικό δηλαδή να έρθει να τους σχολάσει, με τα στιχάκια «έλα παρτσινέβελε να μας ασκολάσεις». Το απόγευμα τα παιδιά μαζεύονται στη γειτονιά να παίξουν ομαδικά σε κύκλο, σε ομάδες, με στοιχεία της φύσης, με παιχνίδια που τα δημιουργούσαν τα ίδια όπως να κυλούν τις ρόδες με το καλάμι κι όποια πήγαινε μακρύτερα. Το βράδυ έφτανε η ώρα του ύπνου και μερικά νανουρίσματα τραγουδιούνται στα μικρότερα μέλη της οικογένειας. Σε κάθε δραστηριότητα κάνουμε ερωτήσεις – κουίζ: Πως φαντάζεστε ότι θα μιλούσε μια γιαγιά της εποχής; Ωστε να τους βάζουμε να συμμετέχουν.

Πρωί: δουλειές του λιναριού, γεωργικές, ναυτικές στο μουσείο

Μεσημέρι: τέλος της δουλειάς ενώ καλούμε «έλα παρτσινέβελε να μας ασκολάσεις»

Απόγευμα: παιχνίδια κιλιντάρι, ανέβα μήλο, ένα λεπτό το σκόρδο, μαρια εδώ κλπ στην αυλή

Βράδυ: νανουρίσματα στο δωμάτιο

5. 2 Αναλυτικό πλάνο με φωτογραφίες, δραστηριότητες ανά τάξη και στόχους

ΕΚΘΕΜΑ 1. Το σπίτι στον 1^ο όροφο - Κουζίνα: σκάφη, πινιάτες, κασόνι με φαγητά, κοφίνια

Εικόνα 1. Κουζίνα

Δραστηριότητες

1. Ελεύθερη εξερεύνηση από τα παιδιά, ερωτήσεις προς αυτά και συζήτηση
2. Βρείτε το έκθεμα παρατηρώντας το δρώμενο της άλλης ομάδας (ε' δημοτικού και γυμνάσιο). Προτεινόμενο στιχάκι (Πακτίτης, 2005):

1. *«Όλα είναι υφάδι της κοιλιάς και το ψωμί στημόνι*

Και το καημένο το κρασί όλα τα θεμελιώνει»

2. Γνωμικό όπου λέει ο πατέρας στην κόρη:

«Μην αγαπήσεις λοχαγό, μήτε κι' επιλοχία

Αγάπα φουρναρόπουλο να χεις τα μεγαλεία

Να 'χεις τα 'αλεύρι χάρισμα, το πίτιρο καμάρι

Να 'χεις και το γλυκό φιλί κάθε Σαββάτο βράδυ»

Έκθεμα 1. Στόχοι:

Να γίνει μια γνωριμία με το χώρο ενός παραδοσιακού σπιτιού και τους ανθρώπους που ζούσαν σε αυτό μέσω ελεύθερης εξερεύνησης και συζήτησης μας με τα παιδιά.

ΕΚΘΕΜΑ 2. Τραπεζαρία για «ειδικές περιστάσεις»

Εικόνα 2. Τραπεζαρία για γιορτές και «ειδικές περιστάσεις».

Δραστηριότητες

1. Εξερεύνηση
2. Βρείτε το έκθεμα (ε' δημοτικού και γυμνάσιο)

Στο τραπέζι του γάμου

3. *«Εδώ εστρώσαν το σουφρά κι'έκαναν το τραπέζι*

Κορίτσια ετραγουδούσανε με το Χριστός Ανέστη

Χριστός Ανέστη μάτια μου κι έλα να φιληθούμε

Τώρα που είναι Λαμπριά να μη μαρτυρηθούμε»

4. Γνωμικό όπου λέει ο πατέρας στην κόρη:

«Μην αγαπήσεις λοχαγό, μήτε κι' επιλοχία

Αγάπα φουρναρόπουλο να χεις τα μεγαλεία

Να 'χεις τα 'αλεύρι χάρισμα, το πίτιρο καμάρι

Να 'χεις και το γλυκό φιλί κάθε Σαββάτο βράδυ»

ΕΚΘΕΜΑ 3. Υπνοδωμάτιο

Εικόνα 3. Οικογενειακό δωμάτιο

Εικόνα 4. Οικογενειακό δωμάτιο

Δραστηριότητες

1. Με τα παιδιά συζητούμε τι παρατηρούμε στο χώρο
2. Βρείτε το έκθεμα (ε' δημοτικού και γυμνάσιο)

3. Μαθαίνουμε και τραγουδάμε ένα νανούρισμα βοηθώντας τα παιδιά να εκφραστούν με το δικό τους τρόπο. Με ποιον τρόπο θα το τραγουδήσουμε; Δυνατά; Σιγά; αργά; Οι μαθητές κρατούν μαντήλια ανά δύο, κινούνται με αυτά, τα κρατούν στην αγκαλιά.

«Νάνα σου μάτια, νάνα σου και ναναρισματά σου

Κι η Παναγιά η Δέσποινα μες τα προσκέφαλά σου

Η Παναγιά η Δέσποινα η Χρυσοκασσοπίτρα

Να σου χαρίσει την υγεία, όπου είναι λεημονήτρα»

«Νάνι, νάνι, νάνι του

Όσο να 'ρθει η μάνα του

Να του φέρει πέντε αυγά

Και την κότα την παχιά

Να τη φάει τη Λαμπριά

Και τ'αρνί το παχουλό

Να το φάει το δειλινό».

«Ται ρι ται ρι

Χάρισέ μου το πουλί

Το όμορφό μου το παιδί».

ΕΚΘΕΜΑ 4. Ο Αργαλειός, 2^{ος} όροφος, «Του Λιναριού τα Πάθη» Ή «Οι Γιαγιάδες Ροκάρουν»

Εικόνα 5. Εργαλεία για την επεξεργασία του μαλλιού ή του λιναριού

Δραστηριότητες

1. Βρείτε το έκθεμα
2. Περιγράφεται στα παιδιά με φωτογραφίες η διαδικασία που το μαλλί ή το λινάρι μετατρέπεται σε ύφασμα (νήπιο – δημοτικό – γυμνάσιο) και στη συνέχεια τους ζητάμε να τα βάλουν σε σειρά ενώ η δασκάλα λέει με κίνηση το τραγούδι «Κυρ Παντελή, κουρεύεις το μαλλί»¹ (δες παράρτημα) (Δημοτικό).
3. Στη συνέχεια τα παιδιά ανά δύο παίζουν μιμούμενα τις κινήσεις του παιχνιδιού «κοπάνημα, πλύσιμο, ξύσιμο, γνέσιμο», βασισμένο στο αντίστοιχο «πέτρα, μολύβι, ψαλίδι, χαρτί».
4. Σε κύκλο περιγράφονται μουσικά οι ιδιαίτεροι ήχοι όπως το πώς φυτρώνει/κουρεύεται το λινάρι/μαλλί, το στέγνωμα, το πλύσιμο, κοπάνημα, ξύσιμο, το λανάρισμα,

¹ Σύνθεση – σίχοι: Ευαγγελία Καββαδά

τουλούπιασμα, γνέσιμο. Οι ήχοι μπορούν να παιχτούν με τη σειρά που γίνεται το ύφασμα από λινάρι και στη συνέχεια να αυτοσχεδιάσουν ρυθμικά με αυτούς. (δημοτικό - γυμνάσιο)

Στόχοι:

Να διασκεδάσουν και να εκφραστούν δημιουργικά προσπαθώντας να μιμηθούν με τα όργανα τον ήχο του ξυσίματος, του κοπανίσματος, βρίσκοντας τις ηχητικές αντιστοιχίες για το κάθε στάδιο

Να μάθουν τη διαδικασία παραγωγής υφασμάτων από λινάρι/μαλλί και την ιδιαιτερότητά της.

Τραγούδι για Νηπιαγωγείο και δημοτικό

«Κυρ Παντελή, κυρ Παντελή πώς απ' τα αρνί θα βγάλεις το μαλλί;

Το δίνεις στη γυναίκα σου, το πλένει στο ποτάμι

Εκείνη με τον κόπανο συνέχεια το χτυπά

Στον ήλιο θα το αφήσει για να λιαστεί καλά

Το παίρνεις αγκαλιά, για ζάσιμο το πας

Στη ρόκα αν το βάλεις κλωστούλα θα κρατάς!»

ΕΚΘΕΜΑ 5. «Η Παπυρέλλα», 2^{ος} όροφος

Εικόνα 6. Βάρκα από είδος βούρλου, (παπύρι), η «Παπυρέλλα»

1. Βρείτε το έκθεμα
2. Η δασκάλα λέει το τραγούδι «Ο κυρ Βαγγέλης ο Κουτσοχέρης»² και παροτρύνει τα παιδιά με κινήσεις σα να κάνουμε κουπί (δημοτικό).

² Σύνθεση – στίχοι: Ευαγγελία Καββαδά

Κυρ Βαγγέλη, Κυρ Βαγγέλη για ψάρεμα όταν πας, πρέπει την ανάσα σου για ώρα να κρατάς Χ2

Λα λα λα λα....

Αν πάλι ρίζεις δίχτυα, Αν πάλι ρίζεις δίχτυα, Αν πάλι ρίζεις δίχτυα, ψάρια σίγουρα θα φας

Λα λα λα λα..

Μα πρόσεχε πολύ, μη ρίζεις δυναμίτη, γιατί από τη δύναμη θα χάσεις και τη μύτη (ή θα βρεθείς στην Κρήτη!)

Λα λα λα λα.... Κυρ Βαγγέλη, Κυρ Βαγγέλη για ψάρεμα όταν πας, πρέπει την ανάσα σου για ώρα να κρατάς

Λα λα λα λα.....

3. Ένα ακόμη τραγούδι το «Κάτω στο γιαλό στην άμμο», (πηγή: ηχογράφηση κυρία Τζήλγιου) το λέμε «κουβεντιαστά» κάνοντας κίνηση στο ρυθμό (δημοτικό)

«Κάτω στο γιαλό στην άμμο, τα καβούρια κάνουν γάμο

Με καλέσανε να πάω να χορέψω και να φάω

Δως του ο ψύλλος στη φλογέρα εχορεύαμ' όλη μέρα

Κι ο κοριός εχοροπήδα στο συρτό με τη γαρίδα

Παίζει ο ποντικός βιολί κι η χελώνα παίζει ντέφι,

επέρασε κι ένα πουλί και μας λέει "χαράς στο κέφι».

Στόχοι:

Να μάθουν ότι η παπυρέλλα αποτελεί ένα από τα μοναδικότερα κομμάτια στην Ελλάδα, το οποίο συνδέεται με την Αρχαιότητα

Να κινηθούν εκφραστικά στο ρυθμό του τραγουδιού και των στίχων

ΕΚΘΕΜΑ 5. Γεωργικά εργαλεία

Εικόνα 7. Γεωργικά εργαλεία

1. Κάνουμε ερωτήσεις: Έχετε ξαναδεί τα εργαλεία αυτά; Έχετε επαφή με αγροτικές εργασίες από τον παππού ή τη γιαγιά σας;
2. Ακούμε το ακρόαμα του « τον τρύγο εγεννήθηκα» ή το τραγουδάμε μαζί με τη δασκάλα, κάνοντας κινήσεις ότι παίρνουμε το σταφύλι ή το μήλο κόβοντάς τα με ψαλίδι και γεμίζουμε το κοφίνι. Χωρίζομαστε αγόρια – κορίτσια, με τα αγόρια επίσης στο ρυθμό να χρησιμοποιούν κινήσεις σωματικές σα να κρατούν την τσάπα προς το χώμα.
3. Βρείτε το έκθεμα
4. Ηχοιστορία με οργανάκια (νηπιαγωγείο)
5. Λέμε όλοι μαζί το παρακάτω περιπαιχτικό στιχάκι προς τον παρτσινέβελο, έχοντας κουραστεί από τη δουλειά πηγαίνοντας προς το μεσημέρι. (Πακτίτης, 2005)

«Ο ήλιος εβασίλεψε, ο ήλιος πάει να κάτσει

Έλα παρτσινέβελε για να μας ασκολάσεις»

«Ο ήλιος εβασίλεψε, ο ήλιος πάει να γύρει

Έλα παρτσινέβελε ν' αδειάσεις το κοφίνι»

«Μη μου φέρεις λιανοκούκια

Χαλάω τα μπουμπούκια

Φέρε μου σουπιά και ρύζι

Το τσαπί μου να σφυρίζει»

«Καληώρα να χουν οι ελιές που κάνουνε το λάδι

Και φέγγει της αγάπης μου για να κεντάει το βράδυ»

«Τώρα που σώθηκαν οι ελιές κι έφτασε το θέρο,

τώρα αγάπη μου γλυκιά καδήνα θα σου φέρω»

«Τον τρύγο εγεννήθηκα, μω' χει πολλά γραμμένα

Θέλετε να τα μάθετε, να σας τα πω ένα ένα

Αγάπησα κι εγώ ορφανή ένα παλικαράκι

μ' αυτός σκληρός και άστατος, το 'ριχνε στο κρασάκι.

Ωραίος που 'να ο τρύγος μας με κόκκινο σταφύλι

που έχει το χαμόγελο και το γλυκό στα χείλη.

Εγώ κρασί δεν έπινα, ούζο για να μεθύσω

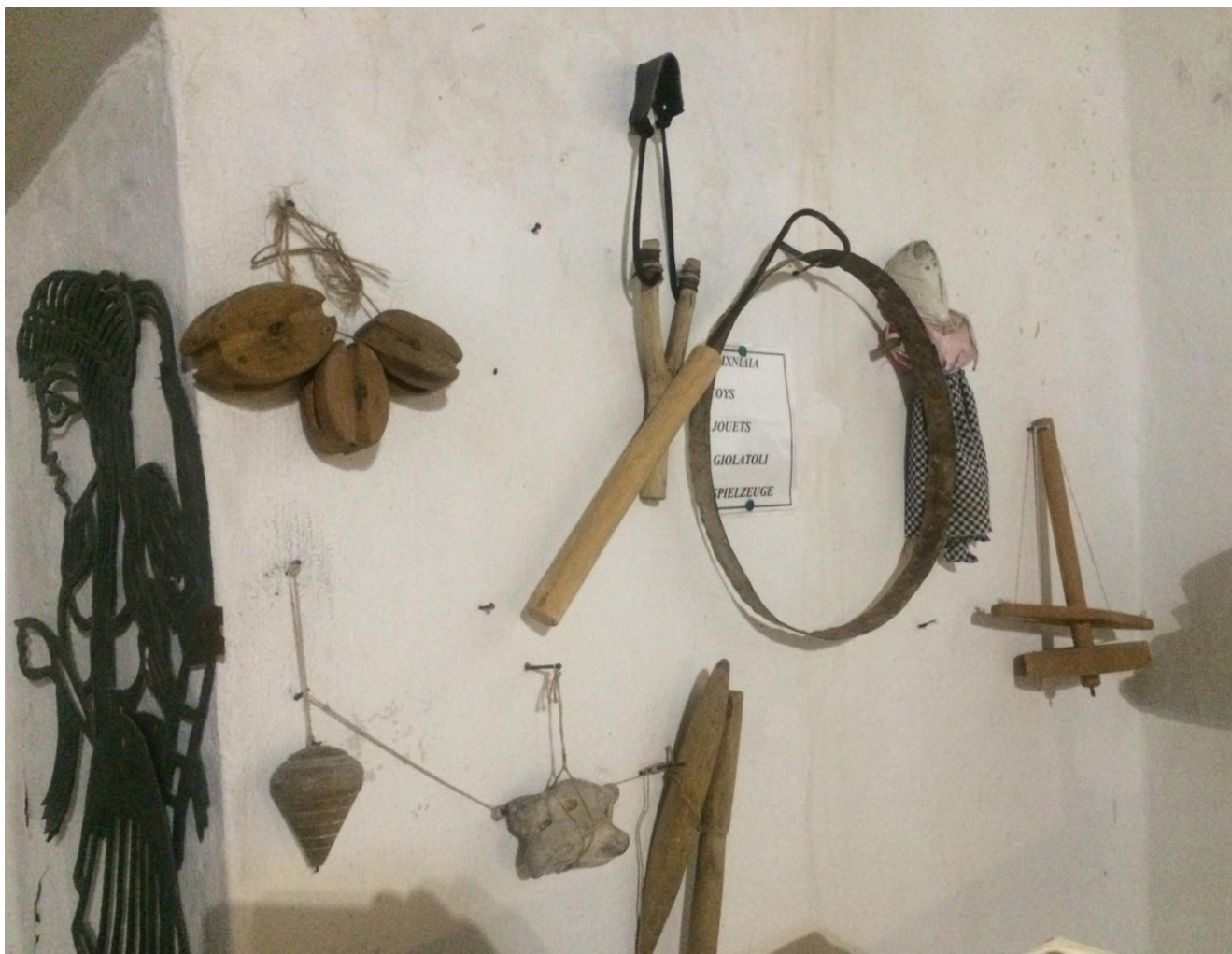
τώρα τα πίνω και τα δυο για να σε λησμονήσω»

Έκθεμα 5. Στόχοι:

Με αφορμή την καλλιέργεια της ελιάς και του τρύγου στην ύπαιθρο, να μάθουν ότι οι κάτοικοι τότε χρειάζονταν να τα παράγουν όλα μόνοι τους καταβάλλοντας ενέργεια, που όμως τους οδηγούσε στην αυτονομία καθώς μπορούσαν να τα ανταλλάσουν

Να μάθουν ποιες ήταν οι ασχολίες των κατοίκων στην ύπαιθρο

ΕΚΘΕΜΑ 6. Παραδοσιακά Παιχνίδια, εξωτερικός χώρος – ισόγειο

Εικόνα 8. Παραδοσιακά παιχνίδια: σβούρα, ρόδα, κότσι, σφεντόνα, κούκλα³

- Να παίζουν αγώνες με 3 ρόδες στην αυλή του μουσείου. (γυμνάσιο – δημοτικό)
- Παιχνιδοτράγουδο «Μαρία εδώ Μαρία εκεί» σε κύκλο (Διονυσίου, 2018).

³ Στο παράρτημα οι σίτχοι των παιχνιδοτράγουδων

- Το παιχνιδιοτράγουδο «Μπερμπιτσιόλα-Δεκατσιόλα» σε κύκλο (Διονυσίου, 2018).
- «Ένα λεπτό το σκόρδο», αντικριστά (Διονυσίου, 2018).
- «Ανέβα μήλο κατέβα ρόδι» με σχοινάκι, μήλο και παλαμάκι (δημοτικό – γυμνάσιο)
(συνέντευξη κυρίας Διονυσίου στην κυρία Τζήλιου)
- «Έβγα έξω λάλα μου» με την κλωστούλα (συνέντευξη κυρίας Διονυσίου στην κυρία Τζήλιου)

«Μαρία εδώ, Μαρία εκεί, Μαρία εδώ, Μαρία εκεί,

Μαρία στο πηγάδι

Βγάζει νερό και λούζεται και Βάζει κοκκινάδι.

Της Μαρίας το βραχιόλι, Έπεσε στον ποταμό

Και το πήραν Οι αγγέλοι, Και το κάνανε σταυρό

Τι σταυρό

Τι δαχτυλίδι

Του παπά

Το πετραχήλι»

Έκθεμα 6. Στόχοι:

Να διασκεδάσουν χρησιμοποιώντας σωματική κίνηση

Να μάθουν πως διασκεδάζαν παλιότερα οι νέοι-ες με παιχνίδια που έφτιαχναν τα ίδια
τα παιδιά

Δραστηριότητα για όλα τα εκθέματα

Βρείτε το έκθεμα μέσω μιας ηχοεικόνας: Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και διαλέγουν ένα έκθεμα για το οποίο θα συνθέσουν τη δική τους μουσική ή ήχους ή δρώμενο ενώ τα υπόλοιπα καλούνται να βρουν ποιο έκθεμα εκφράζεται.

Στόχοι:

Να εμβαθύνουν στα εκθέματα κάνοντας δρώμενα, ήχους, τραγούδια, body percussion

Να έχουν κίνητρο για να κερδίσει η ομάδα τους, άρα για να μαντέψουν θα πρέπει να σιωπήσουν για να προσέξουν τις άλλες ομάδες και ταυτόχρονα να κάνουν κατανοητό το δικό τους δρώμενο.

Αξιολόγηση

Μέσω συζήτησης με την ομάδα και με χρήση ηχογράφησης, να μάθουμε πως ένιωσαν με το τάδε παιχνίδι, τι τους έκανε εντύπωση, πως ένιωθαν αρχικά και πως μετά τις δραστηριότητες. Από τους μαθητές του δημοτικού θα ζητηθεί μια ζωγραφιά που θα αναπαριστά τι τους έμεινε περισσότερο ή τους έκανε εντύπωση.

1. Όλο το μάθημα βασίστηκε στο νανούρισμα «Νάνι νάνι νάνι του» και έτσι ξεκινήσαμε καθισμένοι σε κύκλο, κουνώντας ο καθένας το «μωρό του» κρατώντας ένα τυλιγμένο μπουφάν.
- Η εκμάθηση του τραγουδιού λειτούργησε αποτελεσματικά όταν εμφανίστηκαν οι αντίστοιχες εικόνες για τους στίχους, καθώς αυτές στη συνέχεια πυροδότησαν ένα σωρό νέα παιχνίδια. Παράδειγμα είναι να μπουν οι εικόνες στη σειρά ενώ λέμε τους στίχους, αντιστροφή σειράς τους με στίχους, ανακατεμένες, μοίρασμα παιδιών σε ομάδες σε ένα παιχνίδι ετοιμότητας στο ποιος ξέρει καλύτερα και γρηγορότερα τους στίχους.
- Έγινε και ένας μίνι διαγωνισμός τραγουδιού, όπου το κάθε παιδί τραγούδι όρθιο.

11/6 νηπιαγωγείο Σιναράδων

1. Εξερεύνηση του χώρου του σπιτιού και ερωτήσεις στα παιδιά για να ξεκινήσει συζήτηση.
2. Συζήτηση γύρω από τα γεωργικά εργαλεία. Και δημιουργία ηχοιστορίας με παίξιμο οργάνων και χρήση φωνής που περιγράφει τη ζωή στην ύπαιθρο με το πρωινό ξύπνημα και τον καθημερινό κάματο στα κτήματα.
- Κατά την εισαγωγή μου για την εποχή και τους ανθρώπους του τότε, αναφέρθηκα στην εποχή των παππούδων και των γιαγιάδων μας και ότι υποδυόμαστε ότι ζούμε τότε. Κάποια παιδιά δεν μπορούσαν να σκεφτούν πως θα γίνουμε η γιαγιά ή ο παππούς, λέγοντάς μου ότι έχουν πεθάνει. Τότε τους είπα ότι θα τους αναστήσουμε. Αυτή η αντιληπτική δυσκολία τους πολύ πιθανό να οφείλεται στην αδυναμία τους να σκεφτούν μεταφορικά λόγω του προλογικού σταδίου (Piaget), που σημαίνει ότι η αντίληψη του κόσμου προκύπτει από τη φυσική επαφή με αυτόν.
- Οι σωματικές κινήσεις και η συμμετοχή με τα όργανα μέσα στην ιστορία φάνηκε να κρατάει την προσοχή τους εστιασμένη σε αυτό που άκουγαν και σε αυτό που έκαναν. Χαρακτηριστικοί ήχοι ήταν το λάλημα του κόκορα με φωνή και ο ήχος του ήλιου που ανατέλλει από σιγανά σε δυνατά με αντίστοιχη κίνηση από κάτω προς τα πάνω.
3. «Του λιναριού τα πάθη». Καθόμαστε σε κύκλο και η δασκάλα λέει το τραγούδι για το μαλλί του «κυρ Παντελή» βάζοντας τις φωτογραφίες στη σειρά και στη συνέχεια τα παιδιά προσπαθούν να τις βάλουν κι εκείνα στη σειρά ακούγοντας τη φωνή της δασκάλας.
4. Παίζουμε το «Κοπάνισμα, πλύσιμο, ξύσιμο, γνέσιμο» μαζί με τις περιγραφικές κινήσεις και ζητάμε από το κάθε παιδί να παίξει μία από τις τέσσερις λέξεις με το όργανο έτσι που να μοιάζει ηχητικά. Οι υπόλοιποι ακούμε προσεκτικά για να βρούμε την απάντηση.
- Ήδη σε αυτή τη χρονική στιγμή ένα – δύο παιδιά εξέφρασαν ότι βαρέθηκαν ή πότε θα φύγουν και συνειδητοποίησα ότι μείναμε αρκετή ώρα καθιστοί στην ίδια θέση για δύο εκθέματα. Όπως φαίνεται η ηλικία τους χρειάζεται εναλλαγές θέσης και στάσης σώματος, παρόλο που άλλαξε η δραστηριότητα.
- Με αυτόν τον τρόπο το παιχνίδι απέκτησε την πρόκληση και ένας λόγος για να γίνει ησυχία για να μαντέψουμε τον ήχο που κάποιος σκέφτηκε, σε σχέση με τον τρόπο που παίχτηκε στις άλλες ομάδες που ο καθένας στη σειρά γνωρίζαμε τι προσπαθεί να παίξει. Αυτό φάνηκε από μερικούς που ζητούσαν να γίνει ησυχία για να βρουν τι ακούγεται.
5. Παιχνιδοτράγουδο «Ανέβα μήλο - κατέβα ρόδι» πετώντας ένα μήλο ή μια μπάλα ψηλά στο ρυθμό.
- Στην ερώτηση τι τα εντυπωσίασε περισσότερο φάνηκε να είναι από τους περισσότερους αγαπητό, καθώς θυμόνταν το παιχνίδι με την μπάλα. Ίσως να τους είναι οικεία η μπάλα.

- Αξιοσημείωτο ήταν που ενώ τους ζητήθηκε να παίξουν σε σειρά, εκείνα άρχισαν να παίζουν με τον δικό τους τρόπο σε ζευγάρια, ανταλλάσσοντας με ρυθμικότητα την μπάλα σε αρκετές στιγμές. Οπότε έτσι κύλησε το παιχνίδι.
 - Ένα κορίτσι κατά το παίξιμό μου μαζί της, παρατήρησα ότι είχε πολύ σίγουρο πιάσιμο και «κλείδωνε» την μπάλα στα χέρια της στο ρυθμό.
6. Κάνουμε το παιχνίδι λόγου «Εβγα έξω λάλα μου» με το σχοινάκι περιμένοντας κάποιο σκουληκάκι να πιαστεί εκεί.
- Τα παιδιά περίμεναν υπομονετικά με το σχοινάκι, ενώ για να προχωρήσουμε παρακάτω και να μην γίνει απότομη διακοπή, τους πρότεινα να επιστρέψουμε αργότερα να δούμε αν «πιάστηκε» η λάλα.
 - Χρειαζόταν να προτείνω συνέχεια νέους τρόπους τραγουδίσματος όπως: να το πούμε δυνατά μήπως δεν ακούει; Μήπως σιγανά; Στα αγγλικά; Come outside! Ρυθμικά; Εβ- για έ- ξω λά-λα μου!, με τα παιδιά να ανταποκρίνονται διασκεδάζοντας.
7. Αγώνες με τις ρόδες
- Δυσκολεύονταν να τις μετακινήσουν, αλλά ολοκληρώθηκε σαν δραστηριότητα. Σε σύγκριση με τα μεγαλύτερα ηλικιακά τμήματα, δεν παρατηρήθηκε έντονος ξεσηκωμός για τη νίκη της ομάδας.
 - Παρόλο που δεν υπήρχε η ένταση που είχαν βιώσει οι μεγαλύτερης ηλικίας ομάδες, τα περισσότερα δήλωσαν τις ρόδες ως το παιχνίδι που τα εντυπωσίασε.
 - Παρατήρησα τη δική μου δυσκολία να εξηγήσω γρήγορα όλους τους κανόνες, ώστε να είμαι σίγουρη ότι τους θυμούνται, οπότε τα έβαλα σε δύο ομάδες ζητώντας να δουν τι κάνει ο πρώτος και ότι πρέπει να μην πέσει η ρόδα. Χρειάστηκε να βοηθήσουν και οι δασκάλες για υπενθύμισή τους στην πορεία.
8. Λέμε το νανούρισμα της Χρυσοκασσωπίτρας στο υπνοδωμάτιο χρησιμοποιώντας εκφραστικά τα μαντήλια.
- Τους πρότεινα τρόπους να παίξουν με τα μαντήλια για να εκφραστούν πιο ελεύθερα. Ενώ ψέλλισαν κάποια λόγια μαζί μου κάποιοι τα έκαναν κουνουπιέρα για τα μωρά, άλλοι το έκαναν σκέπασμα, ενώ ένα κορίτσι χόρευε με αυτό στο ρυθμό.
 - Εξ αρχής τα παιδιά χρησιμοποίησαν τη φωνή τους σε απαλό και σιγανό τόνο και με το «Φεγγαράκι» που εκείνα γνώριζαν και με τη «Χρυσοκασσωπίτρα».

10-5-19 β δημοτικού

δραστηριότητες

1. Τα παιδιά ξεκίνησαν να γνωρίσουν το μουσείο από το χώρο του σπιτιού με ελεύθερη παρατήρηση και στη συνέχεια ακολούθησε συζήτηση με ερωτήσεις στα παιδιά για να εισαχθούν στον τρόπο ζωής της εποχής.
 - Ερωτήσεις όπως ποιο δωμάτιο λείπει και γιατί, με τι έφεγγαν στο σκοτάδι όπου τα ενεργοποίησαν να ψάξουν για απαντήσεις.
2. Ρυθμικές κινήσεις με το τσαπί ή το ψαλίδι βάσει του ακροάματος «τον τρύγο εγεννήθηκα»
 - Δυσκολία συντονισμού τους μεταξύ τους αλλά και στο ρυθμό των 7/8. Ίσως και η μακρινή απόσταση του ηχείου από τη θέση μας να μην βοήθησε. Συντονίζονταν όταν πλησίαζα και έκανα μαζί τους τις κινήσεις.
3. Τραγούδια για την παπυρέλλα με σωματική κίνηση σα να κάνουμε όλοι μαζί κουπί

- Μόνο όταν κινηθήκαμε ο ένας πίσω από τον άλλον κάνοντας κουπί ενεργοποιήθηκαν, ενώ με την στατική θέση φαίνονταν να βαριούνται.
4. Οι φωτογραφίες της διαδικασίας του μαλλιού μπήκαν στη σειρά καθώς τους απήγγειλα τους στίχους, ενώ το κάθε παιδί κρατούσε μια εικόνα την οποία θα θυμόταν ως δική του.
 - Λειτουργήσαν αποτελεσματικά οι φωτογραφίες μαζί με τα λόγια, καθώς μπήκαν σύντομα στη σωστή σειρά.
 5. Ανέβα μήλο κατέβα ρόδι
 - Χρειαζόταν αρχικά να παρατηρήσουν την κίνηση του σώματός μου για να συντονιστούν ρυθμικά.
 - Δυσκολία είχαν τα περισσότερα με το σχοινάκι καθώς δεν είναι στην καθημερινή τους πρακτική. Δυσκολία στο συντονισμό χεριών, ποδιών και σχοινοῦ.
 6. Η δοκιμή της ρόδας
 - Ενθουσιάστηκαν με τη ρόδα και το κάθε παιδί έβρισκε τον δικό του τρόπο να κρατήσει όρθια τη ρόδα, οριζοντιώνοντας το καλάμι στην επιφάνειά της.
 7. Έβγα λάλα
 - Υποδυθήκαμε ότι έχουμε μια χωμάτινη τρύπα «ψαρεύοντας» το σκουλήκι και πάλι ένα παιδί κρέμασε από την κλωστή ένα ξυλάκι σα να «ψάρεψε» κάτι.
 - Παρατήρησα ότι κάποιο παιδί έψαχνε πραγματικό χώμα για να το δοκιμάσει, που σημαίνει ότι το παιχνίδι του τράβηξε την περιέργεια για πραγματική δοκιμή και όχι να υποδυμαστε.
 8. Μπερμπιτσιόλα
 - Το μπερμπιτσιόλα προς έκπληξή μου, το γνώριζε ήδη ένα κορίτσι σε παραλλαγή και έτσι ολοκλήρωσε εκείνο τη δραστηριότητα, μαζεύοντας τα παιδιά γύρω της.
 9. Νανούρισμα της Χρυσοκασσωπίτρας
 - Αφού το τραγουδήσαμε δύο φορές σιγανά, τους άρεσε που φύγαμε ήσυχα από το χώρο.
 - Κάποιοι δεν είχαν εστιάσει στην ομάδα και ίσως χρειαζόταν να κάνουν κάτι με τα χέρια, παράδειγμα να νανουρίσουν το μωρό ή να απαντήσουν σε ερωτήσεις μου για να εμπλακούν στη δραστηριότητα.

Β δημοτικού καναλια 14/5/19, 12 παιδιά, διάρκεια περίπου 2 ώρες

1. Σύντομη ξενάγηση στο μουσείο, αφήνοντας αρχικά τα παιδιά να εξερευνήσουν τα εκθέματα και μετά κάναμε μια εισαγωγή για το σπίτι, την χρονολογία, κάνοντας ερωτήσεις σχετικά με τον περιβάλλοντα χώρο.
2. Τα παιδιά ξεκίνησαν να γνωρίσουν το μουσείο από το χώρο του σπιτιού με ελεύθερη παρατήρηση και στη συνέχεια ακολούθησε συζήτηση με ερωτήσεις στα παιδιά για να εισαχθούν στον τρόπο ζωής της εποχής. Ξεκινήσαμε τη μέρα μας στην κερκυραϊκή ύπαιθρο του 1940 από το πρωί, με τη φωνή της γιαγιάς. Ερώτηση προς τα παιδιά: Πώς μιλούσαν τότε οι γιαγιάδες;
 - Μερικά παιδιά είπαν: ξύπνα ψυχή μου να χαρείς την ηλιόλουστη μέρα ή έλα ψυχή μου σήκω.
3. Ρυθμικές κινήσεις με το τσαπί ή το ψαλίδι βάσει του ακροάματος «τον τρύγο εγεννήθηκα»

- Δυσκολία συντονισμού τους μεταξύ τους αλλά και στο ρυθμό των 7/8. Ίσως και η μακρινή απόσταση του ηχείου από τη θέση μας να μην βοήθησε. Συντονίζονταν όταν πλησίαζα και έκανα μαζί τους τις κινήσεις.
4. Η επεξεργασία του μαλλιού με το τραγούδι του «κυρ Παντελή»
 - Ο καθένας πήρε μια φωτογραφία και τις τοποθέτησαν πετυχημένα σε τρεις οριζόντιες σειρές σύμφωνα με τη σειρά του μαλλιού που γίνεται νήμα.
 - Κάποιοι μπερδεύτηκαν νομίζοντας ότι αυτή τη διαδικασία την βιώνει το ίδιο το ζώο, καθώς κάποιος το ρώτησε και μερικοί ακόμη είχαν την ίδια απορία.
 5. Στη συνέχεια παίξαμε το «κοπάνημα, γνέσιμο, ξύσιμο, πλύσιμο» βασισμένο στο «πέτρα, μολύβι, ψαλίδι, χαρτί».
 - Αισθάνθηκα ότι δυσκολεύονται να κατανοήσουν τους κανόνες επειδή υπήρχε αρκετή φασαρία, οπότε πρώτα το έδειξα παίζοντάς το με τη βοήθεια του ξεναγού του μουσείου. Πάλι ήταν δύσκολη η επικοινωνία μας επειδή είχαν ξεκινήσει να παίζουν και δεν πρόσεχαν, οπότε πήγαινα από ζευγάρι σε ζευγάρι για να παίξω μαζί τους.
 6. Ένα λεπτό το σκόρδο
 - Διασκέδασαν γιατί φάνηκε πως είχαν αγωνία ως κίνητρο τι αστείο θα απαντήσουμε στην πρόκληση των κοριτσιών.
 - Επίσης, ένας θεατρικός τρόπος παιζίματος τα ενεργοποιεί και αλλάζει όλη τη χροιά του παιχνιδιού. Είχαμε παιχνιδιάρικη αλληλεπίδραση με την ομάδα μου.
 7. Αγώνες με ρόδες και καλάμια
 8. Έβγα λάλα
 - Το παιχνίδι με το σκουλήκι παίχτηκε αρκετές φορές από μία ομάδα παιδιών που περίμεναν και υπέμεναν σκυμμένα με το σχοινάκι στο χέρι. Οι υπόλοιποι είχαν σκορπίσει τριγύρω.
 9. Μπερμπιτσιόλα
 - Η μπερμπιτσιόλα (λέγαμε το μισό) πήγε καλά καθώς μάθαιναν τα λόγια με την κάθε επανάληψη, που όμως τράβηξε αρκετά μέχρι να βγουν όλοι από το παιχνίδι. Έτσι κάποιοι άρχισαν να σκορπούν κάτι που παρατηρείται κάθε φορά, όταν δεν τους έχει δοθεί κάτι να κάνουν.
 - Ένας μαθητής καθ' όλη τη διάρκειά του ήταν ενθουσιασμένος και χοροπηδούσε!
 10. Νανούρισμα της Χρυσοκασσωπίτρας
 - Ίσως δυσκολεύονται να μάθουν τα λόγια, οπότε τους πρότεινα με τη φωνή μου να σιγοτραγουδήσουμε με λα λα τη μελωδία. Δεν έχει λειτουργήσει ιδιαίτερα καλά ως προς την πρόκληση του ενδιαφέροντός τους καθώς φαίνεται ότι πρέπει να κάνουν κάτι περισσότερο από το να στέκονται και να τραγουδούν.
 11. Παρατήρηση: Τα παιδιά καθώς έφευγαν από το χώρο του μουσείου επαναλάμβαναν το έβγα έξω λάλα μου, ενώ ζήτησαν να τους θυμίσω και πως παίζεται το «κοπάνημα, γνέσιμο..», στοιχεία που δείχνουν ότι πολύ πιθανόν το

παιχνίδι και το τραγούδι να πετυχαίνουν ως μνημονικά εργαλεία όταν είναι σύντομα, ρυθμικά και περιέχουν πρόκληση ή έκπληξη.

Ακόμη, μεταξύ των δραστηριοτήτων φάνηκε να μην φτάνει ο χρόνος για περιγραφή από τη ζωή εκείνης της εποχής. Αυτό το αισθάνθηκα διότι η προσοχή τους ξέφευγε με το κλείσιμο της δραστηριότητας.

29/5/19 β' δημοτικού σχολείο σιναράδων

1. Παπυρέλλα: Με την ρυθμική κίνηση του σώματος κάνοντας κουπί , βρισκόμενοι σε σειρά ο ένας πίσω από τον άλλον, διασκεδάσαν και ανταποκρίθηκαν κινητικά.
2. Μαλλί: Δυσκολία στον αυτοσχεδιασμό με όργανα για το μαλλί και είχε φασαρία από το ταυτόχρονο παίξιμο. Φαίνεται πως ήταν δύσκολο να περιμένουν στον κύκλο τη σειρά τους για να ακουστεί ο ένας. Ίσως θα ήταν ωφέλιμο να παίξουν ομάδες οργάνων πχ οι μαράκες τώρα.
3. Η μπερμπιτσιόλα παίχτηκε χωρίς τη δική μου συμβολή, καθώς ανέλαβε ένας μαθητής με χαρά να το παίξει. Έτσι, το έλεγε με κάποια παραλλαγή, ένας προς έναν κρύβοντας κάθε φορά ένα δάχτυλο του συμπαίκτη του.
4. Το «έβγα έξω λάλα μου» τα ενθουσίασε και ιδιαίτερα μετά που βρέθηκε από την δασκάλα μια «πραγματική» και βάλαμε το σχοινάκι για να ανέβει.
5. Οι ρόδες: Παρ' όλο που είχαν μικρή επιτυχία με τη στήριξη της ρόδας, εκείνα φάνηκε να διασκεδάζουν.
6. Σωματική δυσκολία στο σχοινάκι.
7. Πριν φτάσω στο υπνοδωμάτιο, τα παιδιά είχαν ήδη ανεβεί και άρχισαν να λένε το «φεγγαράκι μου λαμπρό» πάνω στην κούνια.
8. Ο χρόνος ήταν απαγορευτικός για να προλάβουν όλοι να δοκιμάσουν τα μεμονωμένα παιχνίδια πχ σχοινάκι ή τις μπάλες στο «ανέβα μήλο».

12 παιδιά, ε' δημοτικού, 30/5

Το τμήμα αυτό ήταν κάπως ανήσυχο όσον αφορά τα αγόρια, τα οποία χοροπήδαγαν, κοιτούσαν έξω από τα παράθυρα και δυσκολεύονταν να συγκεντρωθούν στις δραστηριότητες.

1. Στην αρχή κατευθύναμε τα παιδιά προς την κουζίνα για να εξερευνήσουν μόνα τους το χώρο, δίνοντάς τους λίγο χρόνο.
 - Τα παιδιά ήταν φιλοπερίεργα κατακλύζοντας μας με πολλές ερωτήσεις.
 - Περνώντας από δωμάτιο σε δωμάτιο, τους ρώτησα αν έχουν δει κοινά αντικείμενα στο καθένα από αυτά, καταλήγοντας στη λάμπα και τις κασέλες (ή ντιβανοκασέλες).
 - Επίσης, είπαν τι τους έκανε εντύπωση, όπως στην τραπεζαρία την βυζαντινή εικόνα ζωγραφισμένη πάνω σε καπάκι από βαρέλι ή ρωτούσαν ποιοι είναι στην φωτογραφία (η γιαγιά και ο παππούς), αν τα υφάσματα στον τοίχο είναι πλεγμένα με το χέρι.
2. Τραγούδι «ο τρύγος»
 - Λόγω της αναστάτωσης ήταν δύσκολο να μαζευτούν προς το έκθεμα για να τους κάνω ερωτήσεις, οπότε άρχισα να τραγουδάω άμεσα «τον τρύγο» ώστε να ώστε να πλησιάσουν προς τα γεωργικά εργαλεία

3. «Βρείτε το έκθεμα»
 - Στο παιχνίδι «βρείτε το έκθεμα», στην πλειοψηφία τους τα δρώμενα που έγιναν, χαρακτηρίζονταν κυρίως από την κίνηση του τσαπίσματος, του κουπιού και του κοψίματος των σταφυλιών με περιγραφικούς ήχους. Στη μία μόνο ομάδα το ένα κορίτσι είπε από μνήμης το «έλα παρτσινέβελε» και ένα κορίτσι ανταποκρίθηκε κάνοντας ένα σύντομο διάλογο με τις αγρότισσες.
4. Η επεξεργασία του μαλλιού με μουσικό αυτοσχεδιασμό
 - Αρκετή φασαρία υπήρχε στον μουσικό αυτοσχεδιασμό που κάναμε ο καθένας στη σειρά. Πολλοί βρίσκονταν σε ανυπομονησία να παίξουν.
 - Πολλοί ρωτούσαν «είναι σωστό έτσι;» και απαντούσα εσένα πως σου ακούγεται; Πρόσεξε την κίνηση είναι κυκλική ή επαναλαμβάνεται ή να ακούγεται πιο αραιά.
5. Παιχνίδι κοπάνημα, πλύσιμο»
 - μας έδωσε ιδέα μια από τις δύο δασκάλες να λέει εκείνη τη λέξη και όλοι να πρέπει να ανταποκριθούμε με την αντίστοιχη κίνηση. Με αυτό διασκεδάσαμε και μάθαμε και τις λέξεις. Φάνηκε να αποτελεί πρόκληση το να πρέπει να αντιδράσουμε γρήγορα.
6. «Έβγα έξω λάλα μου»
 - τα διέσπασε σε γύρω δικές τους δραστηριότητες με μπάλες και ό, τι άλλο έβρισκαν. Μόνο ένα κορίτσι έμεινε υπομένοντας με το σχοινάκι πάνω από το χώμα. Το ίδιο σχεδόν έγινε και με την μπερμπιτσιόλα, κάποιοι προτίμησαν να κρεμιούνται από κάγκελα και να παίζουν κάτι άλλο καθώς ίσως να το θεωρούσαν βαρετό.
7. Αγώνες με τις ρόδες
 - Επιτυχία και πάλι και ενθουσιασμός από τα παιδιά που χοροπηδούσαν και φώναζαν εμψυχώνοντας τους συμπαίκτες τους
8. «Ανέβα μήλο» με σχοινάκι
 - Πολλά ήταν τα παιδιά που ήθελαν να κάνουν
 - Ευκολία στη σωματική κίνηση για το σχοινάκι.
9. «Νανούρισμα»
 - Κάναμε μια μίνι ενορχήστρωση με όργανα και στην δεύτερη προσπάθεια τους ζήτησα να παίξουν ακόμα πιο σιγανά (εγώ τραγουδούσα)
 - Προσπάθησα να τα βοηθήσω να ελέγξουν τη διέγερσή τους και με κάποιο τρόπο επετεύχθη για λίγα λεπτά.

1. Γνωριμία με τα εκθέματα μέσω φωτογραφιών

- Ήταν αφορμή για συζήτηση για την ποιότητα της ζωής των κατοίκων της μέσης Κέρκυρας, ενώ παράλληλα έγιναν και ερωτήσεις από τα παιδιά για παράδειγμα όσον αφορά το πρωινό ξύπνημα.

2. Συζήτηση, γνωριμία και ερωτήσεις για τα γεωργικά εργαλεία στον τρύγο, την ελιά, το μαλλί.

- Τα παιδιά ενεργοποιήθηκαν με τις ερωτήσεις στις οποίες απαντούσαν συνδέοντας τα εργαλεία αυτά με κάποια εμπειρία από το σπίτι τους, βάζοντάς τα να ενδιαφερθούν για όσα θα ακολουθήσουν.

3. Τραγουδήσαμε «τον τρύγο» με κινήσεις μαζεύοντας τα σταφύλια και χρησιμοποιώντας την τσάπα.

- Υπήρχε συντονισμός τους κινήσεις ενώ διασκέδασαν με τον ρόλο του παρτσινέβελου που συμπεριέλαβε τον καθηγητή τους στο δρώμενο

4. Η επεξεργασία του μαλλιού ή «οι γιαγιάδες ροκάρουν». Ατομικός αυτοσχεδιασμός με όργανα σε κύκλο με τη σειρά που γίνεται το μαλλί.

- Ο σουρεαλιστικός τίτλος ήταν κάτι που τράβηξε την προσοχή των παιδιών, ενώ γέλασαν με αυτό αναμένοντας με ενδιαφέρον.
- Τα παιδιά έκαναν καλές ηχητικές αντιστοιχίες στις κινήσεις αδράχτι και γνέσιμο, ενώ δυσκολεύτηκαν με τον ήχο του στεγνώματος στον ήλιο. Τους πρότεινα να τον φανταστούν όπως θέλουν
- Οι μουσικές τους συνοδεύονταν συνήθως από την κίνηση σα να ασχολούνται πραγματικά με το μαλλί
- Ένα κορίτσι σύνδεσε την επεξεργασία του μαλλιού με την μοντέρνα τεχνική επιμήκυνσης μαλλιών στον άνθρωπο, τη λεγόμενη “extensions” ως παρόμοια. Σύνδεσε αυτό που είδε με μια οικεία εμπειρία και ένιωσε άνετα να το εκφράσει.

5. «Βρείτε το δρώμενο». Χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες και πήραν από ένα χαρτί με στιχάκια από την προφορική παράδοση το οποίο αντιστοιχούσε στα εκθέματα και στα δωμάτια του σπιτιού. Είχαν να σκεφτούν πως θα εκφράσουν το έκθεμα μέσω μουσικής, οργάνων, φωνής ή και διαλόγων στις υπόλοιπες ομάδες έτσι ώστε εκείνες να αντιληφθούν το έκθεμα που εκφράζεται.

- Από τα δρώμενα αισθάνθηκα τα περισσότερα απλά περιέγραφαν μία δράση των στίχων, πράγμα που με προβλημάτισε ως προς τη φαντασία των παιδιών, αλλά και την έμπνευση που μπόρεσα να τους μεταδώσω μέσα σε περιορισμένο χρόνο.
- Οι στίχοι που αναφέρουν τις λέξεις «Λαμπριά» και «Απόκριες» που αντιστοιχεί στην τραπεζαρία για «ειδικές περιστάσεις», τα κορίτσια τσούγκρισαν τα αυγά και συνέχισαν παίζοντας με όργανα ένα ρυθμό που παραπέμπει σε μουσική ορχήστρα – υπόκρουση που συνοδεύει αυτές τις γιορτές. Αυτό ήταν κάπως πιο αξιοσημείωτο σε σχέση με τα υπόλοιπα.

6. Παιχνίδια: Ρόδες, Μπερμπιτσιόλα – Δεκατσιόλα, Ανέβα μήλο κατέβα Ρόδι, Έβγα έξω λάλα μου, Ένα λεπτό το σκόρδο

- Με τις ρόδες διασκέδασαν ενώ έψαχναν τρόπους να ισορροπήσουν, παρατηρώντας τις διαφορές της κάθε ρόδας (η μία στρογγυλεμένη και ελαφριά, η άλλη πιο βαριά αλλά πιο επίπεδη).

- Με το έβγα έξω λάλα μου τα παιδιά ήταν άνετα με το να υποδυόμαστε πως πατάμε σε χώμα και ότι το σκουλήκι βρίσκεται σε μια ανύπαρκτη τρύπα φτιαγμένη από σχοινί.
- Το παιχνιδοτάγουνδο σε κύκλο «Μπερμπιτσιόλα – Δεκατσιόλα» αισθάνθηκα ότι τους ήταν ουδέτερο, ίσως μη οικείο το να βρίσκονται σε κύκλο και να παίζουν ρυθμικά; Ή επειδή δεν υπήρχε κάποια πρόκληση; Ειδικά αν το συγκρίνει κανείς με το δημοτικό όπου το διασκέδασαν περισσότερο.

7. Ενορχήστρωση του νανουρίσματος

- Κάναμε ρυθμική συνοδεία με τα όργανα, παίζοντας και τραγουδώντας σιγανά, με επαναλαμβανόμενο ρυθμικό μοτίβο χωρίς εξάρσεις έντασης, ενώ τους παρότρυνα να σηκωθούμε σιγά προς την έξοδο για να αφήσουμε τα μωρά να κοιμηθούν.

7. Αποτελέσματα από τις 8 διδασκαλίες

1. Χρήση εικόνων:

Για το νήπιο: Χρήση εικόνων ως τρόπος για **να μάθουν τους στίχους του τραγουδιού**. Λειτουργήσαν πολύ καλά και ήταν αφορμή για έναρξη νέων παιχνιδιών, όπως να τις βάλουμε σε ανάποδη σειρά ή να ανακατευτούν. Επιπρόσθετα, μας έδωσε έναυσμα για παιχνίδια πρόκλησης με πόντους για την κάθε ομάδα, ελέγχοντας την ετοιμότητα και τη μνήμη τους. Επίσης, η **τοποθέτηση εικόνων στη σειρά** έδειξε να βοηθήσε στην κατανόηση της επεξεργασίας του μαλλιού σε συνδυασμό με βοήθεια από τα **στιχάκια που απήγγειλα**, καθώς στο νήπιο και το δημοτικό οι εικόνες τοποθετήθηκαν πετυχημένα στη σειρά από τα παιδιά. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν θυμούνται από μνήμης τη διαδικασία εφόσον δεν έμαθαν τα λόγια, αλλά ίσως να θυμούνται τις εικόνες σε διαφορετική σειρά.

Σύμφωνα με τη Βοσνιάδου (2011), η λεγόμενη «μέθοδος των θέσεων» ήδη χρησιμοποιείται από τα αρχαία χρόνια, κατά την οποία ο εγκέφαλος συνδέει το αντικείμενο με τη θέση του και αν στη συνέχεια αναπαραχθεί νοητικά από μνήμης η θέση, τότε ανακαλείται και το αντικείμενο ή η φωτογραφία στη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

2. Το τραγούδι

Για το νήπιο φάνηκε να είναι μέσο για πολλαπλές δραστηριότητες, καθώς το κάθε παιδί τραγούδησε ξεχωριστά σε ένα «μίνι διαγωνισμό τραγουδιού» όπου μετά χειροκροτήθηκε. Επίσης, μάθαμε νέες λέξεις όπως Λαμπριά και δειλινό, ενώ συζητήσαμε το νόημα των στίχων και ότι τα νανουρίσματα δείχνουν τη γιαγιά ή τη μαμά να θέλουν το παιδί να φάει πολύ και καλά προκειμένου να επιβιώσει εκείνη την εποχή (την κότα την παχιά).

Πειραματισμός με τις δυναμικές του όπως στο νανούρισμα, εστιάζοντας στην χαμηλή ένταση της φωνής και φεύγοντας ήσυχα από το χώρο. Ειδικά όταν υποδυθήκαμε ότι φεύγουμε ήσυχα αμέσως έμπαιναν στο πνεύμα. Σύμφωνα με τους Huizinga, 1949· Hayes, 1998, το παιδί προσποιείται εις γνώση του και διασκεδάζει μαζί με τους συνομήλικους του στο Διονυσίου (2018). Η Διονυσίου (2018) υποστηρίζει ότι γνωστικά το παιχνίδι βοηθάει στη μνήμη και την αντίληψη οδηγώντας σε νέες πνευματικές διεργασίες και δεξιότητες, ενώ αναπτύσσουν «ψυχοκινητικές δεξιότητες και συναισθηματικές και κοινωνικές

πλευρές της προσωπικότητάς τους». Τα παιδιά κινητοποιούνται να μαθαίνουν καλύτερα μέσω του παιχνιδιού, όταν αυτό τα ικανοποιεί και πρόκειται για μια φυσική τάση τους προς αυτό.

Αυτό εξηγεί γιατί δεν υπήρχε συνολική συμμετοχή αφού ίσως χρειαζόταν να κάνουν κάτι με τα χέρια, παράδειγμα να νανουρίσουν μία κούκλα ή να αφεθούν να εκφραστούν ελεύθερα. Στις επόμενες τάξεις, δοκίμασα να παίζουμε το νανούρισμα με οργανάκια, παρατηρώντας τον τρόπο παιζίματος όπως δυνατά ή σιγανά; Με ρυθμικές εκπλήξεις ή κάτι συνεχές; Από την άλλη, λέμε δυνατά «έλα παρτσινέβελε». Στο «έβγα έξω λάλα μου» πειραματιστήκαμε με τρόπους απαγγελίας του. Κινηθήκαμε στο ρυθμό του σα να κρατάμε τα γεωργικά εργαλεία.

3. Παιχνίδια

Η ρόδα: Στην πλειοψηφία των ομάδων το παιχνίδι με τη ρόδα ήταν αυτό που τους εντυπωσίασε καθώς η πρόκληση φαίνεται να είναι αυτή που τους ενεργοποίησε. Επίσης, το κάθε παιδί έβρισκε τον δικό του τρόπο να κρατήσει όρθια τη ρόδα, οριζοντιώνοντας το καλάμι στην επιφάνειά της. Σύμφωνα με τη Διονυσίου (2018), τα παιχνίδια αποτελούν «ψυχοθεραπευτικά εργαλεία», καθώς τα παιδιά αποκτούν δεξιότητες συναγωνισμού, συνεργασίας, λειτουργούν ομαδικά και με κανόνες, εκφράζονται ελεύθερα, χαλαρώνουν από άγχη. Ο Erikson προσθέτει - σύμφωνα με τα στάδια ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού - ότι στις ηλικίες μεταξύ 6 – 12 ετών λειτουργεί το στάδιο «φιλοπονία έναντι κατωτερότητας», κατά το οποίο «η επιτυχία επιφέρει μια αίσθηση φιλοπονίας, ένα θετικό αίσθημα για τον εαυτό και τις προσωπικές ικανότητες» (Slavin, 84, 2007). Με άλλα λόγια ίσως οι ρόδες να είναι το πιο προκλητικό κινητικά, σωματικά, σε θέμα συναγωνισμού παιχνίδι σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παραδοσιακά.

Η λάλα: Όταν με την ομάδα της β' δημοτικού υποδυθήκαμε ότι έχουμε μια χωμάτινη τρύπα «ψαρεύοντας» το σκουλήκι, ένα παιδί κρέμασε από την κλωστή ένα ξυλάκι σα να «ψάρεψε» κάτι. Παρατηρήθηκε σε ορισμένες ομάδες μικρής ηλικίας, παιδιά να ψάχνουν πραγματικό χώμα για να το δοκιμάσουν, που σημαίνει ότι προτιμούσαν να βιώσουν μια πραγματική δοκιμή. Σύμφωνα με τον Flavell, το στάδιο της συγκεκριμένης λογικής σκέψης των παιδιών από 7 – 11, χαρακτηρίζει τον τρόπο σκέψης τους ως προς τη λύση των προκλήσεων. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι «το παιδί του δημοτικού δεν σκέφτεται θεωρητικά» και πως δίνει προσοχή λύνοντας τις προκλήσεις που αντιλαμβάνεται από την υλική πραγματικότητα στο Slavin (2007). Ομοίως εξηγείται και για το νήπιο όταν νανουρίζαμε ένα μωρό, κρατώντας το μπουφάν μας, όπου μερικά παιδιά μου έδειχναν ένα κουκλάκι ή αρκουδάκι ως το υπάρχον «μωρό».

Παρατηρήθηκε ότι προτιμήθηκε από τις μικρότερες ηλικίες, καθώς έδειχναν υπομονή αναμένοντας με το σχοινί πάνω από το χώμα όλοι μαζί, ενώ από τα παιδιά της ε' δημοτικού μόνο ένα κορίτσι παρέμεινε στη δραστηριότητα. Τα παιδιά του γυμνασίου ήταν άνετοι με το να υποδυόμαστε πως πατάμε σε χώμα και ότι το σκουλήκι βρίσκεται σε μια ανύπαρκτη τρύπα φτιαγμένη από σχοινί, ίσως επειδή είχαν την περιέργεια να κάνουν κάτι νέο, που πιθανόν να μην έχουν στην καθημερινότητά τους.

Τα ρυθμικά παιχνιδιότράγουδα όπως το Μπερμπιτσιόλα – Δεκατσιόλα αισθάνθηκα πως ήταν κάτι ουδέτερο για το γυμνάσιο, ενδεχομένως επειδή δεν υπήρχε κάποια πρόκληση, παρόλα αυτά παίχτηκε μέχρι τέλους καθώς ήταν δεκτικά σε όλες τις δραστηριότητες. Από την άλλη, τα παιδιά του δημοτικού το διασκέδασαν περισσότερο.

Ανέβα μήλο – κατέβα ρόδι: Στο σχοινάκι η ε' δημοτικού είχε άνεση στην κίνηση, καθώς πετούχαιναν πολλές φορές πριν χάσουν, ενώ από τις τάξεις της β' δημοτικού παρατηρήθηκε δυσκολία στο συντονισμό χεριών, ποδιών και σχοινοῦ. Αυτό ίσως να συμβαίνει επειδή δεν είναι στην καθημερινή τους πρακτική ή δεν έχουν αναπτυχθεί οι μύες τους ακόμη, όσο των παιδιών της ε'.

Ένα λεπτό το σκόρδο: στην πλειοψηφία τους οι ομάδες γέλασαν με τους στίχους του και φάνηκαν να διασκεδάζουν προκαλώντας και περιπαίζοντας η μία την άλλη.

Το **κοπάνισμα, πλύσιμο, γνέσιμο, ξύσιμο** στην β' δημοτικού με και πάλι ήταν ένας διασκεδαστικός τρόπος να θυμούνται έστω και σε τυχαία σειρά πως φτιάχνεται το μαλλί. Η β' δημοτικού προσπαθούσε να το θυμηθεί και αργότερα, ενώ ετοιμάζονταν να φύγουν. Ίσως, το ότι είναι **ενσωματωμένο σε παιχνίδι** που έχει νικητή και πρόκληση να βοήθησε στο να μάθουν και τις λέξεις. Φάνηκε, ακόμη πιο διασκεδαστικό όταν τα παιδιά της ε' έπρεπε να απαντήσουν γρήγορα με την αντίστοιχη κίνηση, στη λέξη που έλεγε η δασκάλα τους.

4. Έκφραση μέσω της μουσικής: εκφράστηκαν μουσικά;

- Σε δύο τμήματα (νήπιο και β' δημοτικού) τα παιδιά χρησιμοποίησαν τη φωνή τους σε απαλό και σιγανό τόνο εκφράζοντας το νανούρισμα που εκείνα γνώριζαν, δηλαδή το «Φεγγαράκι, ενώ με τη «Χρυσοκασσωπίτρα» ψέλλιζαν τα λόγια μαζί μου.
- Κατά το νανούρισμα έπαιζαν με τα μαντήλια περισσότερο σύμφωνα με ό, τι τους είχα προτείνει πρωτύτερα, οπότε κάποιοι τα έκαναν κουνουπιέρα για τα μωρά, άλλοι το έκαναν σκέπασμα, ενώ το ιδιαίτερο ήταν ένα κορίτσι χόρευε με αυτό στο ρυθμό.
- Σε άλλη νηπιακή τάξη το κάθε παιδί είχε τη δυνατότητα να τραγουδήσει ξεχωριστά σε ένα «μίνι διαγωνισμό τραγουδιού» όπου μετά χειροκροτήθηκε. Κατά τη διαδικασία που τα παιδιά της ε' δημοτικού και του γυμνασίου δημιουργούσαν το δρώμενό τους σχετικά με κάποιο έκθεμα, η μουσική τους έκφραση ήταν περισσότερο περιγραφική, σα να μιμούνται με όργανα και κίνηση της αντίστοιχης δράσης. Κατ' εξαίρεση ένα από τα δρώμενα στο γυμνάσιο ήταν ερμηνευτικό, καθώς για τις λέξεις Λαμπριά και Αποκριές στο στιχάκι της ομάδας, οι μαθήτριες τσούγκρισαν τα αυγά και έπαιζαν ένα σύντομο ρυθμικό που παραπέμπει σε μουσική ορχήστρα για το χορό των Αποκρεών.
- Το παιχνίδι λόγου «έβγα έξω λάλα μου» ξεκίνησε με εκφραστικούς τρόπους από μία νηπιακή τάξη ως προς τον τρόπο που θα ειπωθούν τα λόγια, ώστε να συμβεί κάτι στο παιχνίδι και να ενεργοποιηθούν τη «λάλα». Παράδειγμα, πρότειναν να το πούμε «σκουλικιακά», ενώ σε άλλες ομάδες εφόσον δεν έβρισκαν διαφορετικούς τρόπους να το εκφράσουν όταν τα ρωτούσα, τότε τους έδινα μια κατεύθυνση.
- Το παιχνιδιοτράγουδο Μπερμπιτσιόλα - Δεκατσιόλα, το γνώριζαν ήδη ένα κορίτσι και ένα αγόρι από τις δύο διαφορετικές ομάδες β' δημοτικού, και το εξέφρασαν σε παραλλαγές μαζεύοντας τα παιδιά γύρω τους. Στη μία περίπτωση αντί να σταθούμε σε κύκλο, τα παιδιά το έπαιζαν με τα δάχτυλα ο ένας απέναντι από τον άλλον, κλείνοντας ένα - ένα τα δάχτυλα στην κατάληξη της τελευταίας συλλαβής, ενώ οι υπόλοιποι του κύκλου παρακολουθούσαν με ενδιαφέρον.
- Τέλος - ανεξαρτήτου ηλικίας - κατά το παίξιμο των οργάνων που περιγράφουν τους ήχους της διαδικασίας του μαλλιού, υπήρχε κάποια δυσκολία στη μουσική έκφραση, ενώ είχε φασαρία από το ταυτόχρονο παίξιμο. Φαίνεται πως ήταν δύσκολο να περιμένουν στον κύκλο τη σειρά τους για να ακουστεί ένας - ένας. Ίσως θα ήταν ωφέλιμο να παίξουν ομάδες οργάνων πχ οι μαράκες τώρα ή αυτό που τελικά κάναμε στην τελευταία ομάδα (νήπιο) που το κάθε παιδί

έπαιξε με τον ήχους από τα στάδια του μαλλιού και τα άλλα παιδιά είχαν κίνητρο να κάνουν ησυχία, ώστε να μαντέψουν ποιο στάδιο ακούγεται.

Σύμφωνα με τους Trevarthen, (2000), Papoušek, (1996) και Deliege & Sloboda, (1996), «Η μουσικότητα είναι μια ψυχοβιολογική ανάγκη έμφυτη σε όλους τους ανθρώπους που εκφράζεται από πολύ μικρή ηλικία φυσικά, όπως και η κίνηση, στο Διονυσίου (2018). Σύμφωνα με τη Διονυσίου, «Η μουσικότητα ορίζεται σαν μια φυσική ροπή των παιδιών προς τη μουσική, που εκφράζεται είτε ως σωματική ανάγκη συντονισμού με τη μουσική, είτε ως έκφραση της μουσικής στο σώμα, ενώ παράλληλα συνοδεύεται από ευχαρίστηση και έκφραση συναισθημάτων». Τα παραπάνω συμφωνούν με τα αποτελέσματα που δείχνουν ότι τα παιδιά ζητούν να εκφραστούν και να παίρνουν πρωτοβουλίες όπως στο νανούρισμα, τη Μπερμπιτσιόλα και τα τραγούδια με τις εικόνες.

5. Η επαφή τους με τη λαογραφία

Στην αρχή της γνωριμίας των παιδιών με το μουσείο, τα κατευθύναμε προς την κουζίνα για να εξερευνήσουν μόνα τους το χώρο, δίνοντάς τους το χρόνο που χρειάζονται. Μία ομάδα απλά κοιτούσε και άκουγε, ενώ από δύο άλλες ομάδες ακούγονταν επιφωνήματα ενθουσιασμού όταν εισήλθαν στο σπίτι - μουσείο. Ειδικά τα παιδιά της ε' δημοτικού φαίνονταν φιλοπερίεργα κατακλύζοντας μας με πολλές ερωτήσεις. Περνώντας από δωμάτιο σε δωμάτιο, τους ρώτησα αν έχουν δει κοινά αντικείμενα στο καθένα από αυτά, καταλήγοντας στη λάμπα και τις κασέλες τα οποία είχαν δει στο σπίτι τους ή σε κάποιο άλλο οικείο τους χώρο. Φαίνεται πως οι θεματικές που εκτίθενται στο μουσείο σχετίζονται με κοινές εμπειρίες των μαθητών που κάνουν τη λαογραφία οικεία ως προς υλικό για μάθηση. Παράδειγμα, τα ομαδικά παιχνίδια, τα δωμάτια του οικογενειακού σπιτιού, η ζωή της οικογένειας και τα γεωργικά εργαλεία, ως στοιχεία που βρίσκονται σε κάποια αντιστοιχία στη ζωή τους. Φάνηκε ότι ήταν δεκτικά καθώς έδειχναν ενδιαφέρον για το χώρο, με κάποια να κάνουν ερωτήσεις, ενώ άλλα ήξεραν και την ονομασία αντικειμένων.

6. Τι τα συγκίνησε περισσότερο

Από τις ζωγραφιές και τις ηχογραφήσεις των παιδιών φάνηκε να τους τράβηξε το ενδιαφέρον οικεία στοιχεία, όπως για τα αγόρια πριόνια, τσεκούρια και σπαθιά, ενώ στις περισσότερες αναπαραστάσεις την πρωτιά είχε το παιχνίδι με τις ρόδες στο οποίο συμμετείχαν στο έπακρο, εμψυχώνοντας το συμπαίκτη τους. Άλλοι ανέφεραν ότι τους άρεσαν «όλα» με έμφαση στα παιχνίδια, τα γεωργικά εργαλεία και τα μαγειρικά σκεύη. Λιγότεροι είπαν για το νανούρισμα, το «σκληρό» κρεβάτι με την κουβέρτα και την κουρτίνα στο πλάι, την ξύλινη κούνια ως κάτι διαφορετικό, ενώ διασκέδαζαν με τον τρόπο που φεύγαμε σιωπηλά από το δωμάτιο. Χωρίς να αναφερθεί από τα παιδιά, αισθάνθηκα ότι και το «κοπάνημα, πλύσιμο, γνέσιμο, ξύσιμο» ήταν μία δραστηριότητα στην οποία συμμετείχαν χωρίς να αποσπώνται.

Στο νήπιο οι εικόνες φάνηκε να ενεργοποιούν ιδιαίτερα τα παιδιά, καθώς προέκυψαν πολλά παιχνίδια με αυτές ως έναυσμα. Επίσης ένα κορίτσι μου είπε ότι της έκανε

εντύπωση πως και ο «μπαμπάς» μπορεί να κοιμίσει το μωρό. Τέλος, τα παιδιά του γυμνασίου βρέθηκαν σε έκπληξη με τον τίτλο «οι γιαγιάδες ροκάρουν».

Προβληματισμοί

1. Ως εμψυχώτρια του προγράμματος με δυσκόλευε να εξηγήσω τους κανόνες των παιχνιδιών καθώς έπρεπε να γίνει σύντομα στον περιορισμένο χρόνο προσοχής τους, αλλά και να γίνω κατανοητή. Πολλές φορές χρειαζόταν να θυμίζουμε τους κανόνες και να παρεμβαίνουν βοηθώντας οι δασκάλες.
2. Παρομοίως, παρατηρώντας τα μουσικά δρώμενα των ομάδων φάνηκε σα να μην έχουν εμπνευστεί αρκετά οι μαθητές ώστε να εκφράσουν δημιουργικά το δρώμενο.
3. Με κατάληξη σε αυτό: χρειαζόταν σε ορισμένες δραστηριότητες να δίνω κατευθύνσεις και ιδέες ως προς τους τρόπους παιξίματος.

8. Συμπεράσματα

Έχοντας κάνει αναδρομή στα αποτελέσματα της εργασίας και το θεωρητικό πλαίσιο, σύμφωνα με τη μεθοδολογία μου και την προσέγγισή μου, καταλήγω σε ορισμένα συμπεράσματα. Πρόκειται για εκτιμήσεις που προκύπτουν από κάποιες «τάσεις» μέσα στις διδασκαλίες μου.

Η λαογραφία

Φαίνεται η λαογραφία και οι θεματικές της που εκτίθενται στο μουσείο σχετίζονται με κοινές εμπειρίες των μαθητών που την κάνουν οικεία ως υλικό για μάθηση. Τέτοιο υλικό είναι τα ομαδικά παιχνίδια, τα δωμάτια του οικογενειακού σπιτιού, η ζωή της οικογένειας και τα γεωργικά εργαλεία, ως στοιχεία που βρίσκονται σε κάποια αντιστοιχία στη ζωή τους.

Το τραγούδι

Το **τραγούδι είναι μνημονικό εργαλείο** και λειτουργεί ως έναυσμα για συζήτηση και νέες δραστηριότητες που μπορούν να προκύψουν επί τόπου, ιδιαίτερα στο νηπιαγωγείο. Ακόμη, λειτουργεί μαθησιακά αποδοτικότερα όταν αυτό συνδυάζεται παράλληλα είτε με σωματική κίνηση, χρήση εικόνων, μουσικά όργανα, γενικά με παράλληλη δράση.

Τα παιχνίδια

Τα **παιχνίδια αποτελούν επίσης μνημονικό εργαλείο**, όπως το «κοπάνημα, γνέσιμο...». Όταν παίζουμε ομαδικά μπορούμε να κρατήσουμε το ενδιαφέρον της ομάδας βάζοντάς τους μία πρόκληση να κάνουν κάτι δηλαδή, για να μην σκορπούν όταν χάνουν. Λειτουργεί η ενεργητική ακρόαση ζητώντας τους να μαντέψουν τι ακούν από τους συμπαίκτες τους. Το ομαδικό **παιχνίδι ή όταν μάθαιναν μέσα από αυτό** φάνηκε να τα κινητοποιεί, όπως με το «κοπάνημα, πλύσιμο, γνέσιμο, ξύσιμο».

Χαρακτηριστικό των τάξεων του δημοτικού είναι η ανάγκη για **πρόκληση στα παιχνίδια**, όπως οι αγώνες με τη ρόδα, ενώ του νηπιαγωγείου **συχνές εναλλαγές δραστηριοτήτων**, χώρου και θέσης σώματος, διότι βαριούνται και αποσπώνται.

Στο νήπιο και τη β' δημοτικού τα παιδιά έπαιρναν περισσότερες πρωτοβουλίες για μουσική έκφραση και με διαφορετικούς εκφραστικούς τρόπους, σε σχέση με την ε' και το γυμνάσιο. Το στάδιο «πρωτοβουλία έναντι ενοχής» των ηλικιών 3 – 6 κάνει τα παιδιά ενεργητικά ως προς την εξερεύνηση του φυσικού και κοινωνικού τους κόσμου. Έτσι αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες εκφράζοντας τις εσωτερικές τους τάσεις για κάθε είδους παιχνίδι (Slavin, 2007). Επίσης, οι μικρές ηλικίες προτιμούν να βιώνουν **το παιχνίδι τους, δηλαδή αυτό να πλησιάζει την πραγματικότητα**.

Πριν τη δημιουργία μουσικού δρώμενου, ίσως χρειάζεται μια δική μας αναπαράσταση δρώμενου για να εμπνευστούν. Τέλος, η τοποθέτηση εικόνων στη σειρά βοηθάει τη μνήμη να θυμάται διαδικασίες όπως την επεξεργασία του λιναριού σε μαλλί.

Τα ζωγραφικά έργα των παιδιών αναπαριστούσαν στην πλειοψηφία τους τα εκθέματα και λιγότερο τις δραστηριότητες

Βιβλιογραφία

- Βοσνιάδου, Σ. (2011). *Εισαγωγή στην ψυχολογία : βιολογικές αναπτυξιακές και συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις, γνωστική ψυχολογία, κοινωνική ψυχολογία, κλινική ψυχολογία*. Αθήνα: Gutenberg
- Διονυσίου, Ζ. (2018). Η επικοινωνιακή μουσικότητα στα ελληνικά παραδοσιακά παιχνιδοτράγουδα. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, τεύχος 16, σσ. 49 – 68. Ανακτήθηκε από: <https://www.researchgate.net> [Apr 04 2019]
- Διονυσίου, Ζ. (2008). *Ερευνώντας το Παιδικό Παραδοσιακό Τραγούδι στην Κέρκυρα*. Στο Γ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο. Κέρκυρα, 30 Απριλίου – 4 Μάιου 2014
- Καρδακάρη Δήμητρα – Χρυσούλα (χ.χ). *Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΤΗΣ*. Ανακτήθηκε 27/6/19, από τον ιστότοπο http://www.corfu-museum.gr/index.php/en/ct-menu-item-1/59-corfu-notes/291-2011-09-20-14-29-43#_ftn1
- Καμηλάκη – Πολυμέρου, Α., Καραμανές, Ε. (2008). *Λαογραφία: Παραδοσιακός Πολιτισμός*. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ)
- Μπαζιανάς, Ν. (1997). *Για τη Λαϊκή μουσική μας παράδοση: μικρά μελετήματα*. Αθήνα: Τυπωθήτω,
- Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός: από τη σκοπιά της θεωρίας του υλικού πολιτισμού, της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής*. Αθήνα: Νήσος
- Νικονάνου, Ν. (2017). *Μουσειοπαιδαγωγική: από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκη
- Πακτίτης, Ν. (2005). *Κερκυραϊκά Δημοτικά τραγούδια*. Αθήνα: Ιστορικολαογραφική Εταιρεία Κερκύρας
- Τσιρίδης, Π. (2011). *Μουσική και Μουσείο*. στο Δέσποινα Καλεσοπούλου (επιμ.), *Παιδί και εκπαίδευση στο μουσείο: θεωρητικές αφετηρίες, παιδαγωγικές πρακτικές*. Αθήνα: Πατάκη
- Τσουρινάκη, Σ. (2017). Τα Υλικά της Ιστορίας: Τέχνη, τεχνική, εργαστήρια στην ύστερη αρχαιότητα. *Υφαντική*, 124, (Αυγ 2017), 1-12. Ανακτήθηκε 28/6/19, από https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2018/07/T124_80-91.pdf
- Χυτήρης, Γ. (1988). *Τα Λαογραφικά της Κέρκυρας: έθιμα, γάμος, εγκυμοσύνη και τοκετός*. Κέρκυρα: Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών

Heyerdahl, T. (1971). The Ra Expeditions. In Irving, E. *The Geographical Journal*, 137(3), 411-413. doi:10.2307/1797297

Slavin, R., E. (2007). Εκπαιδευτική Ψυχολογία: Θεωρία και πράξη. (επιστ. επιμ. Κωνσταντίνος, Μ. Κόκκινος). Αθήνα: Μεταίχμιο

Vallance, E. (2007) Questions Asked in Art-museum Education Research. In: Bresler L. (eds) International Handbook of Research in Arts Education. Springer International Handbook of Research in Arts Education, vol 16. Springer, Dordrecht

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Αξιολόγηση μαθητών – Ημερολόγιο μαθημάτων
2. Φωτογραφίες εκθεμάτων
3. Παρτιτούρες
4. Σχετική βιβλιογραφία για τα εκθέματα

9/5/19 νήπιο

Τα παιδιά έπαιρναν πρωτοβουλίες, θυμούνταν τι είχε γίνει με τη δραστηριότητα από άλλες φορές. Αγκαλιάζονταν μεταξύ τους και μαζί μου και έδιναν φιλιά. Ένιωσα άνετα και ότι έχω ελευθερία χρόνου καθώς ήταν το ολοήμερο 2-4 και ο χρόνος ήταν αρκετός για να ολοκληρώσω όλες τις δραστηριότητες που ήθελα.

Ξεκινήσαμε με το «Εβγα λάλα μου» με το σχοινάκι στην υποτιθέμενη χωμάτινη τρύπα περιμένοντας το σκουληκάκι να ανέβει. Τους είπα ότι τα παιδιά τότε έπαιζαν με ό,τι έβρισκαν με ξύλα, χόμα, σίδερα και με ζωάκια όπως σκουλήκι ή πυγολαμπίδες. Το επαναλάβαμε μερικές φορές, όπου κάποια φορά ειπώθηκε δυνατότερα σε περίπτωση που το σκουλήκι δεν είχε ακούσει. Ένα παιδί πρότεινε να το πούμε στα «σκουληκιακά» και ρώτησα πως κάνει ένα σκουλήκι; Κάναμε όλοι τότε μια χαμηλή φωνή. Άλλοι έκαναν ήχους σαν γάτα. Στη πορεία ήθελαν κι άλλα παιδιά να παίξουν με το σχοινί. Παρατήρησα ότι κάποιο παιδί βρήκε πραγματικό χόμα μέσα σε μια γλάστρα και δοκίμαζε να βρει σκουλήκι, που σημαίνει ότι του τράβηξε την περιέργεια. Δεν ήταν αρκετό να το μάθουν απλώς, αλλά ζητούσαν να το βιώσουν.

Δραματοποίηση του «πουν σουν ντε κύριε πετεινέ;», όπου ένα αγόρι έκανε τον κόκορα που κατέβαινε από το βουνό, ένα κορίτσι την κότα στο κοτέτσι και τα υπόλοιπα παιδιά λέγαμε τα υπόλοιπα λόγια. Οι ρόλοι έκαναν κινήσεις περιγραφικές, μιλούσαν μεταξύ τους (ο κόκορας έκλεινε ραντεβού στην κότα) και επαναλάμβαναν λόγια της ομάδας ή η ομάδα δικά τους όπως «σου κλέψαν την κοπέλα;» στη συνέχεια παίχτηκε με περισσότερα παιδιά στον κάθε ρόλο. Τα παιδιά είχαν ξαναπαίξει ήδη το δρώμενο και θυμόνταν λεπτομέρειες τις οποίες μας υπενθύμιζαν.

Ένα λεπτό το σκόρδο. Εδώ είχαμε χωριστεί αγόρια – κορίτσια με μία δασκάλα ανά ομάδα. Τα αγόρια ήταν πειραχτικά απέναντι στα κορίτσια και έκαναν δρασκελιές, ενώ εκείνες πιο συγκεντρωμένες στο ρυθμό και την κίνηση μπρός και πίσω.

Νανούρισμα Χρυσοκασσωπίτρας. Γίναμε μαμάδες και μπαμπάδες και μου τραγούδησαν ένα νανούρισμα που ήξεραν σε χριστουγεννιάτικη μελωδία και στη συνέχεια είπαμε το κερκυραϊκό κουνώντας στα χέρια το «μωρό μας», μία φράση εγώ μία τα παιδιά στην επανάληψη. Ένα κορίτσι ρώτησε τι σημαίνει «νάνα». Τους ρώτησα αν θα το πούμε δυνατά, σιγανά ή γρήγορα, αργά. Ένα αγόρι κινούσε τα χέρια του γρήγορα, τραβώντας την προσοχή και του είπα ότι θα το ξυπνήσει. Στη συνέχεια, σκεπάσαμε τα μωρά μας, και φύγαμε στις μύτες για να μην τα ξυπνήσουμε. Σε αυτό το σημείο τα περισσότερα κινήθηκαν προς την έξοδο της τάξης, βρίσκοντας αφορμή για να βγουν έξω. Ένα κορίτσι μου είπε αργότερα ότι της έκανε εντύπωση που το μωρό το κοίμισε ο «μπαμπάς» και της απάντησα ότι και ο μπαμπάς μπορεί να το κοιμήσει.

Το Μπερμπιτσιόλα ειπώθηκε ως τη μέση, ώστε να το ακούν και να το μάθουν, και μάλιστα ήταν μερικά παιδιά που το σιγοτραγουδούσαν. Τους άρεσε και συμμετείχαν ενεργά καθώς ήταν ομαδικό.

Το έκθεμα της παπυρέλλας φάνηκε να μην τα εντυπωσίασε τόσο καθώς στο τραγούδι μόνο μερικά από αυτά είχαν την προσοχή τους σε μένα. Στην αρχή τους έκανα ερωτήσεις πως ψαρεύουμε, με ποιους τρόπους; Αφού είπαν μερικούς όπως με καλάμι, με δόλωμα, με σκουληκάκι, με ψωμάκι, τους έκανα το τραγούδι του κυρ Βαγγέλη με περιγραφικές κινήσεις. Για να τα ενεργοποιήσω τους ζήτησα να καθίσουν σαν τρενάκι ο ένας πίσω από τον άλλον και να κινούμαστε με το σώμα ρυθμικά κάνοντας κουπί τραγουδώντας λαλαλα και ενδιάμεσα έλεγα τους στίχους. Τους ανέφερα τέλος ότι η βάρκα αυτή είναι μοναδική στην Ελλάδα και πως στην Κέρκυρα το ψάρεμα ήταν απλώς ένα χόμπι, όπως πάμε τώρα μπάσκετ.

10-5-19 β δημοτικού

Ένιωσα άνετα με τις δύο δασκάλες από το σχολείο των Καναλιών καθώς συζητούσαμε κατά την διάρκεια για κοινές τους εμπειρίες ως παιδιά, παρατηρούσαν μαζί μας, ενώ βοηθούσαν στις δραστηριότητες περισσότερο λεκτικά. Ως πρώτη φορά στο μουσείο, χρειάστηκε από τη μεριά μου να ανεβοκατέβω αρκετές φορές τη σκάλα για να φέρω ένα παιχνίδι ή κάτι άλλο. Ευτυχώς όλοι ήταν συνεργάσιμοι και πρόθυμοι να βοηθήσουν δίνοντάς μου χρόνο.

Στην αρχική ξενάγησή τους από το κ. Μάκη Γραμμένο τα παιδιά απλά παρατηρούσαν χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη δράση. Μόλις περάσαμε από χώρο σε χώρο τους έβαλα να παρατηρήσουν τα αντικείμενα και τη χρησιμότητά τους. ερωτήσεις όπως λείπει μήπως κάποιο δωμάτιο; Τα ενεργοποίησαν για συζήτηση. Μερικά κορίτσια ενθουσιάστηκαν με κάποια σκουλαρίκια και μαντήλια. Από τη πρώτη δραστηριότητα με το τραγούδι του τρύγου και τις ρυθμικές κινήσεις στο αμπέλι, δυσκολεύονταν να μπουν στο ρυθμό καθώς ήταν 7/8 ενώ η απόστασή μας από το ηχείο ήταν τέτοια που δεν ακούγονταν κατανοητά τα λόγια. Επιπρόσθετα, τουρίστες άρχισαν να μπαίνουν στο χώρο και αυτό δυσκόλευε εξίσου την επαφή μας με τη μουσική. Με δικές μου κινήσεις τα προέτρεπα να μπουν στο ρυθμό με την «τσάπα» ή το «ψαλίδι». Μιλήσαμε για κάποια γεωργικά εργαλεία και μερικά τα γνώριζαν, ενώ έγιναν και ερωτήσεις. Χώρος κάπως περιορισμένος.

Η παπυρέλλα δεν φάνηκε να τα εντυπωσίασε, και μόνο όταν μπήκαμε ο ένας πίσω από τον άλλον κινούμενοι κάνοντας κουπί ενεργοποιήθηκαν περισσότερο. Παρατήρησα ότι μέχρι τότε οι απλές κινήσεις κάνουμε κουπί, τους φαίνονταν απλοϊκές και κοιτούσαν αλλού.

Όσον αφορά την διαδικασία του μαλλιού, το κάθε παιδί κρατούσε μια εικόνα την οποία θα θυμόταν ως δική του. Μαζί με το τραγούδι «Κυρ παντελή κουρεύεις το μαλλί», η κάθε μία μπήκε στην ανάλογη σειρά. Δεν είμαι σίγουρη αν θυμούνται τώρα τη σειρά από μνήμης. Σε επόμενη φορά θα προστεθεί μουσικός αυτοσχεδιασμός με τη σειρά επεξεργασίας του μαλλιού.

Ανέβα μήλο τους τόνιζα με κίνηση του σώματός μου να κάνουν τις κινήσεις ρυθμικά.

Ενθουσιάστηκαν με τη ρόδα και το κάθε παιδί έβρισκε τον δικό του τρόπο να κρατήσει όρθια τη ρόδα, οριζοντιώνοντας το καλάμι στην επιφάνειά της. Άλλος το σήκωσε και το μετέφερε στον αέρα με το καλάμι.

Δυσκολία είχαν τα περισσότερα με το σχοινάκι καθώς δεν είναι στην καθημερινή τους πρακτική. Δυσκολία στο συντονισμό χεριών, ποδιών και σχοινοῦ.

Υποδυθήκαμε ότι έχουμε μια χωμάτινη τρύπα «ψαρεύοντας» το σκουλήκι και πάλι ένα παιδί κρέμασε από την κλωστή ένα ξυλάκι, βρίσκοντας λύση στο παιχνίδι. Διασκέδασαν με αυτό ενώ τους είπα για την απλότητα των παλιών παιχνιδιών φτιαγμένων με φυσικά υλικά. Αργότερα όταν είδαν ένα σκουλήκι εστίασαν σε αυτό. Παρατήρησα ότι κάποιο παιδί έψαχνε πραγματικό χώμα για να το δοκιμάσει, που σημαίνει ότι το παιχνίδι του τράβηξε την περιέργεια για πειραματισμό.

Το μπερμπιτσιόλα το γνώριζε ένα κορίτσι και έτσι ολοκλήρωσε εκείνο τη δραστηριότητα

Μετά το παιχνίδι ανεβήκαμε πάνω εγώ ως μάνα που χρειάζεται βοήθεια από τα παιδιά να κοιμίσουμε όλοι μαζί τα μωρά. Τα είπαμε δύο φορές εστιάζοντας στην χαμηλή ένταση της φωνής και την υπομονή τους, κουνώντας την κούνια και φεύγοντας ήσυχα από το χώρο. Ξανά μερικά δεν είχαν εστίασει στην ομάδα και ίσως χρειαζόταν να κάνουν κάτι με τα χέρια, παράδειγμα να νανουρίζουν το μωρό και να τους κάνω ερωτήσεις γρήγορα; Αργά;

Στο τέλος το κάθε παιδί είπε τι το εντυπωσίασε περισσότερο: τα κανατάκια κάτω από το κρεβάτι, το τσεκούρι, η χελώνα καρέτα – καρέτα, η παπυρέλλα, η καραμπίνα, το παιχνίδι με τη ρόδα, το σχοινάκι και η λάμπα φωτισμού. Τους ζήτησα να μου ζωγραφίσουν κάτι που τους άρεσε και να το πάρω σε μερικές μέρες.

Συναισθήματα χαράς όταν έβλεπα ότι τα παιδιά διασκέδαζαν και ήταν δεκτικά με τα παιχνίδια της εποχής αυτής. Είναι σημαντικό ότι είναι ομαδικά και ενεργοποιούν κινητικά τα παιδιά, κάτι που είναι στοιχείο της ανάπτυξής τους.

Β δημοτικού 14/5/19, 12 παιδιά, διάρκεια περίπου 2 ώρες

Ξεκινήσαμε την ξενάγηση στο μουσείο, αφήνοντας αρχικά τα παιδιά να εξερευνήσουν τα εκθέματα και μετά κάναμε μια εισαγωγή για το σπίτι, την χρονολογία, κάνοντας ερωτήσεις σχετικά με τον περιβάλλοντα χώρο. Τα παιδιά έλεγαν παλιά πράγματα και θυμόνταν ότι κάποια τα είχε ο παππούς τους ή κάποιος συγγενής στο σπίτι ή στο κτήμα. Συνέχεια τα παιδιά ανέφεραν για κάποιο αντικείμενο που τους θύμιζε το αντίστοιχο που είχαν ξαναδεί.

Ξεκινήσαμε τη μέρα μας στην κερκυραϊκή ύπαιθρο του 1940 από το πρωί, με τη φωνή της γιαγιάς. Πώς μιλούσαν τότε οι γιαγιάδες; Τους έδωσα μια ιδέα με παράδειγμα, έλα ψυχή μου να σε χαρώ σήκω! Μερικά παιδιά είπαν: ξύπνα ψυχή μου να χαρείς την ηλιόλουστη μέρα ή έλα ψυχή μου σήκω. Ήταν αδύνατο να κρατάω σημειώσεις διότι θα έχανα την προσοχή των παιδιών (δεν μπορούσα να τα θυμάμαι όλα). Είδαμε και σχολιάσαμε τα γεωργικά εργαλεία, με ερωτήσεις πως λέγεται αυτό και πως χρησιμοποιείται; Περιμένοντας να απαντήσουν για να τα βάλω να συμμετέχουν. Αφού εγώ πήρα το ρόλο του παρτσινέβελου τους έδωσα οδηγίες για εργασία στα αμπέλια, με τα αγόρια να κάνουν τσαπί και τα κορίτσια να κόβουν σταφύλια. Δύσκολος ο συντονισμός μεταξύ τους και στο ρυθμό, κάποια πειράζονταν και μεταξύ τους, οπότε χρειαζόταν να πάω δίπλα τους και να κάνω τις κινήσεις. Ένα κορίτσι είπε κάτσε θα μας πέσουν! (τα σταφύλια), ενώ ένα αγόρι όταν πειράζονταν και τσακώνονταν με ένα κορίτσι, τους είπα έτσι συμβαίνει όταν είστε όλη μέρα μαζί στα χωράφια και δουλεύετε, το κάνετε από αγάπη.

Εφόσον έφτασε μεσημέρι στη δουλειά, καλέσαμε όλοι μαζί τον παρτσινέβελο να τους «ασκολάσει» και τους έδωσα την άδεια εφόσον πήρα το κοφίνι με τα σταφύλια.

Για την επεξεργασία του μαλλιού, τους έλεγα το τραγούδι του «κυρ Παντελή», ενώ ήθελα να σιγουρευτώ ότι καταλαβαίνουν τις λέξεις, κάνοντας κινήσεις με τα χέρια του γνεσίματος, του ξυσίματος, του πλυσίματος. Ο καθένας πήρε μια φωτογραφία και τις τοποθέτησαν πετυχημένα σε τρεις οριζόντιες σειρές σύμφωνα με τη σειρά του μαλλιού που γίνεται νήμα. Κάποιοι μπερδεύτηκαν νομίζοντας ότι αυτή τη διαδικασία την βιώνει το ίδιο το ζώο, οπότε εκεί ευτυχώς αποκαταστάθηκε η επικοινωνία.

Βλέποντας το έκθεμα του αργαλειού με τα αντικείμενα, μαντέψαμε ποια ήταν η ρόκα, το χτένι, ο κόπανος. Στη συνέχεια παίζαμε το «κοπάνημα, γνέσιμο, ξύσιμο, πλύσιμο» βασισμένο στο «πέτρα, μολύβι, ψαλίδι, χαρτί» όπου παίζαμε ανά δύο ή τρεις. Δυσκολεύτηκα να εξηγήσω τους κανόνες, καθώς πρώτα το έδειξα παίζοντάς το με τη βοήθεια του ξεναγού του μουσείου, του Μάκη Γραμμένου. Μετά δοκίμασα να παρατηρήσουμε όλοι ένα ζευγάρι, αλλά όλοι ήδη είχαν ξεκινήσει να παίζουν και δεν πρόσεχαν, οπότε τους έβαλα να καθίσουν και πήγαινα από ζευγάρι σε ζευγάρι για να παίξω μαζί τους.

Κατεβήκαμε για παραδοσιακά παιχνίδια στην αυλή και ξεκινήσαμε το ένα λεπτό το σκόρδο, μιας και ένα κορίτσι είπε από μόνη της τραγουδιστά «ένα λεπτό κρεμμύδι»! διασκέδασαν γιατί είχε αγωνία και κίνητρο τι αστείο θα απαντήσουμε στην πρόκληση των κοριτσιών. Ένας θεατρικός τρόπος παιξίματος τα ενεργοποιεί και αλλάζει όλη τη χροιά του παιχνιδιού. Είχαμε παιχνιδιάρικη οπτική επαφή με την ομάδα μου. Δεν επιμένω με την κίνηση μπρος και πίσω, όσο να διασκεδάσουν λέγοντας τα λόγια.

Το παιχνίδι με το σκουλήκι παίχτηκε αρκετές φορές από μία ομάδα παιδιών που περίμεναν και υπέμεναν σκυμμένα με το σχοινάκι στο χέρι. Οι άλλοι είχαν σκορπίσει τριγύρω.

Ενθουσιάστηκαν με τη ρόδα αν και αναστατωθήκαμε γιατί εκείνη τη στιγμή κατέφθασε ένα γκρουπ και χάσαμε κάποιο μέρος του χώρου μας, οπότε μετακινηθήκαμε.

Η μπερμπιτσιόλα (λέγαμε το μισό) πήγε καλά καθώς μάθαιναν τα λόγια με την κάθε επανάληψη, που όμως τράβηξε αρκετά μέχρι να βγουν όλοι από το παιχνίδι. Έτσι κάποιοι άρχισαν να σκορπούν κάτι που παρατηρώ κάθε φορά, όταν δεν τους έχει δοθεί κάτι να κάνουν. Τέλος, ένας μαθητής κατά τη διάρκειά του, ήταν ενθουσιασμένος και χοροπηδούσε!

Σήμερα στο νανούρισμα – που το χρησιμοποιώ για το κλείσιμο αλλά κυρίως για να πέσουν οι παλμοί – επειδή δυσκολεύονται να μάθουν τα λόγια, τους πρότεινα με τη φωνή μου να σιγοτραγουδήσουμε λα λα τη μελωδία. Δεν έχει λειτουργήσει ιδιαίτερα καλά καθώς πρέπει να τους βάλω να κάνουν κάτι. Οι ρόλοι μας εδώ ήταν της δασκάλας να είναι η μάνα και

των παιδιών να είναι τα μεγαλύτερα παιδιά της οικογένειας που βοηθούν να κοιμηθούν τα μωρά. Αυτό σαν ιδέα τους άρεσε, καθώς παρατηρώ ότι θέλουν να μπαίνουν στο ρόλο και να το βιώνουν.

Η δεύτερη μου φορά στο μουσείο ήταν πιο άνετη, ένιωθα πιο σίγουρη και έτοιμη επειδή το είχα ξαναδοκιμάσει. Τα παιδιά καθώς έφευγαν επαναλάμβαναν το έβγα έξω λάλα μου και ζήτησαν να τους θυμίσω το «κοπάνημα, γνέσιμο...», κάτι που χαροποίησε καθώς το παιχνίδι και το τραγούδι φάνηκαν να είναι μνημονικό εργαλείο που είχαν πετύχει το σκοπό τους. Αισθάνθηκα ότι μετά την κάθε δραστηριότητα δεν είχα τον επιθυμητό χρόνο να τους περιγράψω όλα όσα ήθελα από τη ζωή εκείνης της εποχής. Αυτό το αισθάνθηκα διότι η προσοχή τους ξέφευγε με το κλείσιμο της δραστηριότητας. Τουλάχιστον στην εισαγωγή μου και ενδιάμεσα που γίνονται κάποιες αναφορές και σε συνδυασμό με τα εκθέματα ελπίζω να τους έχω μεταφέρει το κλίμα του τότε.

2^η Διδασκαλία νήπιο 16/5 ολόημερο, 10 παιδιά

Δραστηριότητα του νανουρίσματος «Νάνι νάνι νάνι του»

Συζητώντας με τη νηπιαγωγό για το πρόγραμμα των δραστηριοτήτων, καταλήξαμε ότι πρέπει να γίνονται λιγότερες δραστηριότητες για να γίνουν κατανοητές από τα παιδιά. Μου μίλησε για την «αμόρφηση» που πρέπει να δίνεται στα παιδιά για να τους τραβήξει την προσοχή και να θέλουν να συμμετέχουν. Με βάση αυτό το μάθημα έγινε ως εξής:

Επισκέφτηκα το ολόημερο τμήμα, μεσημεριανή ώρα μεταξύ 2 – 4 μ.μ., όπου τα παιδιά είχαν φάει και άρχισαν να χαλαρώνουν. Έτσι, καθίσαμε σε κύκλο, κουνώντας ο καθένας το «μωρό του» κρατώντας ένα τυλιγμένο μπουφάν. Κάποια είχαν και κάτι σαν κουκλάκι, έτσι ώστε να μοιάζει πιο κοντά στην πραγματικότητα η δραστηριότητα. Ήταν εύκολο να κουνήσουμε την κούκλα και να τραγουδήσουμε μαζί.

Για να μάθουν ευκολότερα τα λόγια του νανουρίσματος, χρησιμοποιήθηκαν εκτυπωμένες εικόνες με τα αντιπροσωπευτικά στάδια του κάθε στίχου. Αυτό λειτούργησε πολύ καλά ενώ έμαθαν και νέες λέξεις όπως Λαμπριά και δειλινό. Συζητήσαμε το νόημα των στίχων και ότι τα νανουρίσματα δείχνουν τη γιαγιά ή τη μαμά να θέλουν το παιδί να φάει πολύ και καλά προκειμένου να επιβιώσει εκείνη την εποχή (την κότα την παχιά).

Αφού το είπαμε 2-3 φορές μαζί, μετά το κάθε παιδί είχε να βάλει στη σειρά τις ανακατεμένες εικόνες για να μάθει τα λόγια. Όλα τα παιδιά το έκαναν.

Μετά ένα κορίτσι πρότεινε να πούμε τους στίχους με τις κάρτες ανάποδα, το οποίο και κάναμε και πάλι με επιτυχία αλλά και με ανακατεμένες τις κάρτες που και πάλι ήταν εξαιρετικό για να μάθουν τα λόγια. Κάπου εκεί συνειδητοποίησα πόσες δραστηριότητες μπορούν να βγουν από ένα και μόνο τραγούδι και μερικές εικόνες.

Έγινε και ένας μίνι διαγωνισμός τραγουδιού, όπου το κάθε παιδί τραγούδι όρθιο.

Μετά από λίγο χαλάρωσαν κι άλλο και άρχισαν να ξαπλώνουν είτε πάνω μου είτε μεταξύ τους στο πάτωμα, όπου και πάλι τους έδειχνα τυχαία μία εικόνα έλεγαν τα λόγια. Σε εκείνο το σημείο, το

ίδιο κορίτσι με πριν μας χώρισε σε ομάδες, και όποιος έλεγε γρηγορότερα τα λόγια βάσει της εικόνας που έδειχνε, έπαιρνε έναν πόντο η ομάδα του.

Γυμνάσιο, 8 παιδιά 18/5/19

Η διδασκαλία έγινε στον εσωτερικό χώρο του 7^{ου} γυμνασίου, με τη βοήθεια εικόνων από τα εκθέματα του μουσείου. Έτσι έγινε η γνωριμία των παιδιών με την υπαίθρια και οικογενειακή ζωή.

Ξεκινήσαμε να παρατηρούμε τους χώρους του σπιτιού κάνοντας συζήτηση για την ποιότητα της ζωής, τι έτρωγαν, πως κοιμόνταν. Στη συνέχεια, κάναμε την έναρξη της ημέρας μας με τους ήχους της γιαγιάς ρωτώντας πως μιλούσαν τότε. Μερικές απαντήσεις ήταν «σήκω να χαρείς ότι αγαπάς», ή «δεν έχεις το κρεβάτι σου συστάδο» αλλά οι περισσότεροι δεν έβρισκαν κάτι σε ντοπιολαλιά, καθώς η γιαγιά τους τους ξυπνάει με σύγχρονες λέξεις.

Κάποιο κορίτσι είπε ότι θυμάται από κάπου τους μεγάλους να ξυπνούν πρώτα από τα παιδιά, ενώ κάποιος ρώτησε αν γίνεται το ξύπνημα με καμπάνα, εκτός από τον κόκορα και τον ήλιο.

Για να αρχίσει η μέρα στο χωριό, ξεκίνησα να κάνω ερωτήσεις για τα γεωργικά εργαλεία και τα παιδιά ενεργοποιήθηκαν κάνοντας συνδέσεις των εργαλείων με κάποιον παππού, μπαμπά που τα χρησιμοποιούν.

Είπαμε το τραγούδι του τρύγου κάνοντας το μάζεμα του σταφυλιού, ενώ το μοναδικό αγόρι έκανε πως τσάπιζε λίγο πιο κει. Τα παιδιά ήταν πολύ άνετα με το ρυθμό. Στη συνέχεια φωνάξαμε όλοι μαζί τον «παρντισινέβελο να μας ασκολάσει», απευθυνόμενοι στον καθηγητή, συμπεριλαμβανόντάς τον στη δραστηριότητα.

«Οι γιαγιάδες ροκάρουν», αυτή η φράση έκανε τα παιδιά να αναρωτιούνται ευχάριστα. Ένας αστείος και σουρεαλιστικός τίτλος είναι ελκυστικός. Τους έδειξα τη ρόκα και ο καθηγητής είπε: τι φανταστήκατε; Γελώντας όλοι μαζί. Τους είπα την ιστορία του κυρ παντελή με τις εικόνες και τους κάλεσα να φανταστούν την ιστορία μουσικά, αυτοσχεδιάζοντας με τα όργανα με τη σειρά στον κύκλο. Ο ένας το πλύσιμο, άλλος το γνέσιμο, το ξύσιμο στηριζόμενοι περιγραφικά στον ήχο που μπορεί να βγάλει το μαλλί όταν επεξεργάζεται με τις κινήσεις του χεριού, τη δύναμη που χρειάζεται, την αντίστροφη από τη μία (αδράχτι) και κανονική από την άλλη κίνηση του γνεσίματος (χέρι), το βάρος του κόπανου άρα πιο αργή συχνότητα παιξίματος, την επαναλαμβανόμενη κίνηση στο ξύσιμο. Τα παιδιά έκαναν καλές παρατηρήσεις όπως την κίνηση αδράχτι και γνέσιμο, ενώ δυσκολεύτηκαν με τον ήχο του στεγνώματος στον ήλιο. Τους πρότεινα να τον φανταστούν όπως θέλουν. Οι μουσικές τους συνοδεύονταν συνήθως από την κίνηση σα να ασχολούνται με το μαλλί.

1. Ψαλίδι κούρεμα ή να ξεραθεί το λινάρι
2. Πλύσιμο
3. Στέγνωμα
4. Κοπάνισμα
5. Ξάσιμο και τουλούπιασμα

6. γνέσιμο

Ένα κορίτσι σύνδεσε την επεξεργασία του μαλλιού με την μοντέρνα τεχνική επιμήκυνσης μαλλιών στον άνθρωπο, τη λεγόμενη “extensions” ως παρόμοια. Σύνδεσε αυτό που είδε με μια οικεία εμπειρία και ένιωθε άνετα να το εκφράσει.

- χωριστήκαμε ανά δύο σε 4 ομάδες για να κάνουμε ένα δρώμενο με όργανα και δοσμένα στιχάκια πάνω σε κάποιο έκθεμα. Οι υπόλοιποι καλούνταν να βρουν ποιο είναι το έκθεμα. Απλώσαμε τις φωτογραφίες, μοιράστηκαν τα στιχάκια αφού τα διάλεξαν τυχαία και είτε τα συμπεριέλαβαν είτε όχι στο δρώμενό τους. Μόνο μία φορά δεν απαντήθηκε σωστά, ενώ στις υπόλοιπες ολοκληρώθηκε επιτυχημένα. Κάποια παιδιά ντρέπονταν και ενώ ξεκινούσαν, έκαναν διακοπή και ξαναπροσπαθούσαν. Επίσης, η διάρκεια του κάθε δρώμενου ήταν σύντομη με λίγες και σαφείς κινήσεις.
- το αποτέλεσμα ήταν ένα δρώμενο μόνο με κίνηση και ήχο που αντιστοιχεί στο κόψιμο των σταφυλιών. (το οποίο είχαμε κάνει πιο πριν με το τραγούδι του τρύγου)
- νανούρισμα, όπου η μία ήταν η μάνα και κοιμίζει το μωρό ενώ η άλλη έφερε στο καλάθι ένα αυγό για το
μωρό- «να του φέρει πέντε αυγά και την κότα την παχιά» και το έδειχνε στο μωρό ως δώρο
- στίχοι Λαμπριά και Απόκριες που αντιστοιχεί στην τραπεζαρία για «ειδικές περιστάσεις», τα κορίτσια τσούγκρισαν τα αυγά και συνέχισαν με προσπάθεια για ρυθμικό με όργανα που δείχνει μια μουσική ορχήστρα που συνοδεύει αυτές τις γιορτές
- «Μη μου φέρεις λιανοκούκια» λέει ο εργάτης με σιγουριά στη φωνή στον παρτσινέβελο (καθηγητή) που κρατάει το καλάθι, αλλά «σουπιά και ρύζι, το τσαπί μου να σφυρίζει»
 - Γενικά στα δρώμενα, παρατηρείται η περιγραφή των στίχων
 1. Παπυρελλα
 2. Γεωργικά εργαλεία
 3. Αργαλειός λινάρι μαλλί
 4. Δωμάτιο
 5. Κουζίνα
 6. Τραπεζαρία
- Παιχνίδια
 1. Ρόδες
 2. Μπερμπιτσιόλα
 3. Ανέβα μήλο
 4. Έβγα λάλα
 5. Ένα λεπτό το σκόρδο

Με το έβγα έξω λάλα μου τα παιδιά ήταν άνετα με το να υποδυόμαστε πως πατάμε σε χώμα και ότι το σκουλήκι βρίσκεται σε μια ανύπαρκτη τρύπα φτιαγμένη από σχοινί.

Στις ρόδες πήραμε και βοήθεια από τον δάσκαλο πώς να τις χειριστούμε, δηλαδή πρώτα να πάρουν φόρα και μετά στήριξη από δεξιά και αριστερά όταν χρειάζεται. Διασκέδασαν ενώ έψαχναν τρόπους να ισορροπήσουν, παρατηρώντας τις διαφορές της κάθε ρόδας (η μία στρογγυλεμένη και ελαφριά, η άλλη πιο βαριά αλλά πιο επίπεδη).

Γέλασαν με τους στίχους του Ένα λεπτό το σκόρδο. Πρώτα τους είπα όλα τα λόγια (επειδή πιστεύω ότι θα τα θυμούνται) και μετά το παίξαμε ολοκληρωμένα με κίνηση. Η μπερμπιτσιόλα ειπώθηκε αρκετές φορές, κυρίως από μένα, μόνο προς το τέλος ένα δύο παιδιά το συλλαβήσαν. Αισθάνθηκα ότι τους ήταν ουδέτερο, (ίσως μη οικείο να βρίσκονται σε κύκλο και να παίζουν ρυθμικά, δεν είχε και πρόκληση, ενώ στο δημοτικό διασκέδασαν περισσότερο) σε σχέση με τις ρόδες που εκεί τα ενεργοποίησε περισσότερο (πρόκληση).

- Νανούρισμα

Κάναμε ρυθμική συνοδεία με τα όργανα, παίζοντας και τραγουδώντας σιγανά, με επαναλαμβανόμενο ρυθμικό μοτίβο χωρίς εξάρσεις έντασης, ενώ αφού κάποιοι το είπαν μαζί μου, τους παρότρυνα να σηκωθούμε σιγά προς την έξοδο για να αφήσουμε τα μωρά να κοιμηθούν. Αυτό το πρότεινα και να έχουν έλεγχο των κινήσεών τους.

β' δημοτικού, 29/5/19

Στην αρχή τα παιδιά κατευθύνθηκαν προς την κουζίνα εξερευνώντας μόνα τους το χώρο, όποτε τους έδωσα για λίγο το χρόνο τους και ύστερα μπήκαμε μέσα με τη δασκάλα και τον ξεναγό. Τους έκανα ερωτήσεις αν έχουν σπίτι τους τη λάμπα, αν ξέρουν πως λέγονται κάποια σκεύη και έγινε συζήτηση. Αφού είδαμε όλα τα δωμάτια, μπήκαμε στο χώρο του μουσείου ξεκινώντας τη μέρα μας στην κερκυραϊκή ύπαιθρο του 1940

Στην κίνησή τους με το τσαπί και το κόψιμο των σταφυλιών χρειαζόταν και η δική μου συμμετοχή με κίνηση για να συντονιστούν στο ρυθμό μεταξύ τους αλλά και για να περιοριστεί η φασαρία και ανούσιες κινήσεις.

Με την ρυθμική κίνηση του σώματος κάνοντας κουπί, βρισκόμενοι σε σειρά ο ένας πίσω από τον άλλον, διασκέδασαν και ανταποκρίθηκαν κινητικά. Το είπαμε μόνο μία φορά ως αφορμή για μια σύντομη αναφορά στην παπυρέλλα.

Δυσκολία στον αυτοσχεδιασμό με όργανα για το μαλλί και είχε φασαρία από το ταυτόχρονο παίξιμο. Φαίνεται πως ήταν δύσκολο να περιμένουν στον κύκλο τη σειρά τους για να ακουστεί ο ένας. Ίσως θα ήταν ωφέλιμο να παίζουν ομάδες οργάνων πχ οι μαράκες τώρα.

Η μπερμπιτσιόλα παίχτηκε χωρίς τη δική μου συμβολή, καθώς ανέλαβε ένας μαθητής με χαρά να το παίζει. Έτσι, το έλεγε με κάποια παραλλαγή, ένας προς έναν κρύβοντας κάθε φορά ένα δάχτυλο του συμπαίκτη του. Το «έβγα έξω λάλα μου» τα ενθουσίασε και ιδιαίτερα μετά που βρέθηκε από την δασκάλα μια «πραγματική» και βάλαμε το σχοινάκι για να ανέβει. Μερικοί ήθελαν να κρατήσουν το σχοινάκι με τη λάλα. Οι ρόδες και πάλι είναι παιχνίδι που τα ενεργοποιεί, καθώς φώναζαν και χοροπηδούσαν για τη νίκη της ομάδας τους (αγόρια-κορίτσια χωρίστηκαν μόνοι τους). Παρ' όλο που είχαν μικρή επιτυχία με τη στήριξη της ρόδας, εκείνα φάνηκε να διασκεδάζουν. Σωματική δυσκολία στο σχοινάκι.

Πριν φτάσω στο υπνοδωμάτιο, τα παιδιά είχαν ήδη ανεβεί και ξέροντας ότι θα πούμε νανούρισμα, άρχισαν να λένε το «φεγγαράκι μου λαμπρό» πάνω στην κούνια. Δυσκολία να πουν τα λόγια της «Παναγίας της Χρυσοκασσωπίτρας», οπότε σε επόμενη τάξη θα προσθέσω περισσότερο ήχο με φωνή ως απάντηση στη μουσική φράση, ώστε να συμμετέχουν. Προσθέσαμε και μαντήλια που

κρατούσαν ανά δύο ή ανά ένας, αλλά για μερικούς δεν λειτούργησε καθώς μπορεί να τους φάνηκε «λίγο» ή «εύκολο»

Γενικά ο χρόνος ήταν απαγορευτικός για να προλάβουν όλοι να δοκιμάσουν τα μεμονωμένα παιχνίδια πχ σχοινάκι ή τις μπάλες στο «ανέβα μήλο». Επίσης, περιορισμό είχα και στην εξήγηση ιστοριών της τότε ζωής που άλλωστε δεν μπορούμε να ξέρουμε αν θα τα θυμούνται αργότερα. Ελπίζω να είναι η δραστηριότητες αυτό που θα θυμούνται.

Ε' δημοτικού, 12 παιδιά, 30/5/19

Το τμήμα αυτό ήταν κάπως ανήσυχο όσον αφορά τα αγόρια, τα οποία χοροπήδαγαν, κοιτούσαν έξω από τα παράθυρα και δυσκολεύονταν να συγκεντρωθούν στις δραστηριότητες.

Στην αρχή κατευθήναμε τα παιδιά προς την κουζίνα για να εξερευνήσουν μόνα τους το χώρο, δίνοντάς τους λίγο χρόνο. Τους έκανα ερωτήσεις, αν ξέρουν πως χρησιμοποιούνται κάποια σκεύη και έγινε συζήτηση. Τα παιδιά ήταν φιλοπερίεργα κατακλύζοντας μας με πολλές ερωτήσεις. Περνώντας από δωμάτιο σε δωμάτιο, τους ρώτησα αν έχουν δει κοινά αντικείμενα στο καθένα από αυτά, καταλήγοντας στη λάμπα και τις κασέλες (ή ντιβανοκασέλες). Επίσης, είπαν τι τους έκανε εντύπωση, όπως στην τραπεζαρία την βυζαντινή εικόνα ζωγραφισμένη πάνω σε καπάκι από βαρέλι ή ρωτούσαν ποιοι είναι στην φωτογραφία (η γιαγιά και ο παπούς), αν τα υφάσματα στον τοίχο είναι πλεγμένα με το χέρι.

Το τμήμα αυτό ήταν κάπως ανήσυχο όσον αφορά τα αγόρια, τα οποία χοροπήδαγαν, κοιτούσαν έξω από τα παράθυρα και δυσκολεύονταν να συγκεντρωθούν στις δραστηριότητες εσωτερικά και εξωτερικά του μουσείου. Όπως έμαθα, τα παιδιά είχαν ξαναεπισκεφτεί το μουσείο, ενώ τους είπα ότι αυτή η εμπειρία θα είναι διαφορετική από τις προηγούμενες.

Οπότε άρχισα να τραγουδάω άμεσα «τον τρύγο» ώστε να μην χρειαστεί να φωνάζω, για να εστιάσουν και να πλησιάσουν προς τα γεωργικά εργαλεία. Υπήρχε δυσκολία στο να ακολουθήσουμε το πλάνο και δεν είναι σαφές αν ο σκοπός να τους βάλω στο κλίμα ευοδώθηκε σήμερα.

Μου ζήτησαν να κρατήσει ο καθένας μια φωτογραφία από το μαλλί και το λινάρι, οπότε και τις έβαλαν σε σειρά με μικρή δυσκολία καθώς αν δεν τις τοποθετήσω πρώτα εγώ, κάποιοι τις έβαζαν και σε άλλη σειρά που μπορεί να ταίριαζε νοηματικά. Αρκετή φασαρία υπήρχε στον μουσικό αυτοσχεδιασμό που κάναμε ο καθένας στη σειρά. Πολλοί ρωτούσαν «είναι σωστό έτσι;» και απαντούσα εσένα πως σου ακούγεται; Πρόσεξε την κίνηση είναι κυκλική ή επαναλαμβάνεται ή να ακούγεται πιο αραιά.

Στο παιχνίδι κοπάνημα, πλύσιμο» μας έδωσε ιδέα μια από τις δύο δασκάλες να λέει τη λέξη και όλοι να πρέπει να ανταποκριθούμε με την αντίστοιχη κίνηση. Με αυτό διασκεδάσαμε και μάθαμε και τις λέξεις. Πρόκληση η γρήγορη αντίδραση.

Επιτυχία είχαν οι αγώνες με τις ρόδες που περιείχαν την πρόκληση της νίκης, καθώς και το σχοινάκι στο «ανέβα μήλο» όπου πολλοί ήταν αυτοί που ήθελαν να κάνουν, ενώ οι υπόλοιποι κάθονταν τριγύρω παρατηρώντας τον παίχτη. Παρατηρείται και εδώ πρόκληση ποιος θα κάνει μεγαλύτερη επιτυχία στο σχοινάκι στο σημείο που λέει «πόσα χρόνια θε να ζήσω», ενώ υπήρχε ευκολία στη σωματική κίνηση για το σχοινάκι.

Το «έβγα έξω λάλα μου» τα διέσπασε σε γύρω δικές τους δραστηριότητες με μπάλες και ό, τι άλλο έβρισκαν. Στο «έβγα έξω λάλα μου» ένα κορίτσι έμεινε υπομένοντας με το σχοινάκι πάνω από το χώμα. Το ίδιο σχεδόν έγινε και με την μπερμπιτσιόλα, κάποιοι προτίμησαν να κρεμιούνται από κάγκελα και να παίζουν κάτι άλλο καθώς ίσως να το θεωρούσαν βαρετό.

Στο νανούρισμα κάναμε μια μίνι εννοχήστρωση για τα μωρά και στην δεύτερη προσπάθεια τους ζήτησα να παίζουν ακόμα πιο σιγανά, ενώ φύγαμε από το χώρο σιγανά. Προσπάθησα να τα βοηθήσω να ελέγξουν τη διέγερσή τους και με κάποιο τρόπο επετεύχθη για λίγα λεπτά.

Στο παιχνίδι «βρείτε το έκθεμα», ίσως χρειάζεται χρόνος και δουλειά από εμένα για να τα εμπνεύσω να εκφραστούν με περισσότερη φαντασία. Οι οδηγίες δίνονται γρήγορα λόγω της μικρής διάρκειας προσοχής τους και δεν γνωρίζω αν τις έχουν κατανοήσει όλοι. Τα τρία δρώμενα που έγιναν ήταν εύκολο να αναγνωριστούν και χαρακτηρίζονταν κυρίως από την κίνηση του τσαπίσματος, του κουπιού και του κοψίματος των σταφυλιών, όλα με περιγραφικό ήχο και με συμμετοχή ενός παιδιού που έλεγε το αντίστοιχο στιχάκι. Στη μία μόνο ομάδα το ένα κορίτσι είπε από μνήμης το «έλα παρτσινέβελε» και ένα κορίτσι ανταποκρίθηκε κάνοντας ένα σύντομο διάλογο με τις αγρότισσες.

Νηπιαγωγείο, 11/6/19

1. Εξερεύνηση του χώρου του σπιτιού και ερωτήσεις στα παιδιά για να ξεκινήσει συζήτηση.
 2. Συζήτηση γύρω από τα γεωργικά εργαλεία. Και δημιουργία ηχοιστορίας με παίξιμο οργάνων και χρήση φωνής που περιγράφει τη ζωή στην ύπαιθρο με το πρωινό ξύπνημα και τον καθημερινό κάματο στα κτήματα.
 - Κατά την εισαγωγή μου για την εποχή και τους ανθρώπους του τότε, αναφέρθηκα στην εποχή των παππούδων και των γιαγιάδων μας και ότι υποδούμαστε ότι ζούμε τότε. Κάποια παιδιά δεν μπορούσαν να σκεφτούν πως θα γίνουμε η γιαγιά ή ο παππούς, λέγοντάς μου ότι έχουν πεθάνει. Τότε τους είπα ότι θα τους αναστήσουμε. Αυτή η αντιληπτική δυσκολία τους πολύ πιθανό να οφείλεται στην αδυναμία τους να σκεφτούν μεταφορικά λόγω του προλογικού σταδίου (Piaget), που σημαίνει ότι η αντίληψη του κόσμου προκύπτει από τη φυσική επαφή με αυτόν.
 - Οι σωματικές κινήσεις και η συμμετοχή με τα όργανα μέσα στην ιστορία φάνηκε να κρατάει την προσοχή τους εστιασμένη σε αυτό που άκουγαν και σε αυτό που έκαναν. Χαρακτηριστικοί ήχοι ήταν το λάλημα του κόκορα με φωνή και ο ήχος του ήλιου που ανατέλλει από σιγανά σε δυνατά με αντίστοιχη κίνηση από κάτω προς τα πάνω.
3. «Του λιναριού τα πάθη». Καθόμαστε σε κύκλο και η δασκάλα λέει το τραγούδι για το μαλλί του «κυρ Παντελή» βάζοντας τις φωτογραφίες στη σειρά και στη συνέχεια τα παιδιά προσπαθούν να τις βάλουν κι εκείνα στη σειρά ακούγοντας τη φωνή της δασκάλας.
 4. Παίζουμε το «Κοπάνισμα, πλύσιμο, ξύσιμο, γνέσιμο» μαζί με τις περιγραφικές κινήσεις και ζητάμε από το κάθε παιδί να παίξει μία από τις τέσσερις λέξεις με το όργανο έτσι που να μοιάζει ηχητικά. Οι υπόλοιποι ακούμε προσεκτικά για να βρούμε την απάντηση.
 - Ήδη σε αυτή τη χρονική στιγμή ένα – δύο παιδιά εξέφρασαν ότι βαρέθηκαν ή τότε θα φύγουν και συνειδητοποίησα ότι μείναμε αρκετή ώρα καθιστοί στην ίδια θέση για δύο εκθέματα. Όπως φαίνεται η ηλικία τους χρειάζεται εναλλαγές θέσης και στάσης σώματος, παρόλο που άλλαξε η δραστηριότητα.
 - Με αυτόν τον τρόπο το παιχνίδι απέκτησε την πρόκληση και ένας λόγος για να γίνει ησυχία για να μαντέψουμε τον ήχο που κάποιος σκέφτηκε, σε σχέση με τον τρόπο που παίχτηκε στις άλλες

ομάδες που ο καθένας στη σειρά γνωρίζαμε τι προσπαθεί να παίξει. Αυτό φάνηκε από μερικούς που ζητούσαν να γίνει ησυχία για να βρουν τι ακούγεται.

5. Παιχνιδοτράγουδο «Ανέβα μήλο - κατέβα ρόδι» πετώντας ένα μήλο ή μια μπάλα ψηλά στο ρυθμό.
 - Στην ερώτηση τι τα εντυπωσίασε περισσότερο φάνηκε να είναι από τους περισσότερους αγαπητό, καθώς θυμόνταν το παιχνίδι με την μπάλα. Ίσως να τους είναι οικεία η μπάλα.
 - Αξιοσημείωτο ήταν που ενώ τους ζητήθηκε να παίξουν σε σειρά, εκείνα άρχισαν να παίζουν με τον δικό τους τρόπο σε ζευγάρια, ανταλλάσσοντας με ρυθμικότητα την μπάλα σε αρκετές στιγμές. Οπότε έτσι κύλησε το παιχνίδι.
 - Ένα κορίτσι κατά το παίξιμό μου μαζί της, παρατήρησα ότι είχε πολύ σίγουρο πιάσιμο και «κλειδώνει» την μπάλα στα χέρια της στο ρυθμό.
6. Κάνουμε το παιχνίδι λόγω «Έβγα έξω λάλα μου» με το σχοινάκι περιμένοντας κάποιο σκουληκάκι να πιαστεί εκεί.
 - Τα παιδιά περίμεναν υπομονετικά με το σχοινάκι, ενώ για να προχωρήσουμε παρακάτω και να μην γίνει απότομη διακοπή, τους πρότεινα να επιστρέψουμε αργότερα να δούμε αν «πιάστηκε» η λάλα.
 - Χρειαζόταν να προτείνω συνέχεια νέους τρόπους τραγουδίσματος όπως: να το πούμε δυνατά μήπως δεν ακούει; Μήπως σιγανά; Στα αγγλικά; Come outside! Ρυθμικά; Εβ- γα έ-ξω λά-λα μου!, με τα παιδιά να ανταποκρίνονται διασκεδάζοντας.
7. Αγώνες με τις ρόδες
 - Δυσκολεύονταν να τις μετακινήσουν, αλλά ολοκληρώθηκε σαν δραστηριότητα. Σε σύγκριση με τα μεγαλύτερα ηλικιακά τμήματα, δεν παρατηρήθηκε έντονος ξεσηκωμός για τη νίκη της ομάδας.
 - Παρόλο που δεν υπήρχε η ένταση που είχαν βιώσει οι μεγαλύτερης ηλικίας ομάδες, τα περισσότερα δήλωσαν τις ρόδες ως το παιχνίδι που τα εντυπωσίασε.
 - Παρατήρησα τη δική μου δυσκολία να εξηγήσω γρήγορα όλους τους κανόνες, ώστε να είμαι σίγουρη ότι τους θυμούνται, οπότε τα έβαλα σε δύο ομάδες ζητώντας να δουν τι κάνει ο πρώτος και ότι πρέπει να μην πέσει η ρόδα. Χρειάστηκε να βοηθήσουν και οι δασκάλες για υπενθύμισή τους στην πορεία.
8. Λέμε το νανούρισμα της Χρυσοκασσωπίτρας στο υπνοδωμάτιο χρησιμοποιώντας εκφραστικά τα μαντήλια.
 - Τους πρότεινα τρόπους να παίξουν με τα μαντήλια για να εκφραστούν πιο ελεύθερα. Ενώ ψέλλισαν κάποια λόγια μαζί μου κάποιοι τα έκαναν κουνουπιέρα για τα μωρά, άλλοι το έκαναν σκέπασμα, ενώ ένα κορίτσι χόρευε με αυτό στο ρυθμό.
 - Εξ αρχής τα παιδιά χρησιμοποίησαν τη φωνή τους σε απαλό και σιγανό τόνο και με το «Φεγγαράκι» που εκείνα γνώριζαν και με τη «Χρυσοκασσωπίτρα».

Οι εικόνες χρησιμοποιούνται στη δραστηριότητα «Του λιναριού τα πάθη»

Εικόνα 9. Κόπανος για απομάκρυνση του νερού από το μαλλί

Εικόνα 10. Με το λανάρι γίνεται το λανάρισμα ή ξάσιμο του μαλλιού για να ανοίξουν οι ίνες και να γίνει η λεγόμενη «τουλούπα»

Εικόνα 11. Ξασμένο μαλλί ή «τουλούπα»

Εικόνα 12. Από την τουλούπα για γνέσιμο στη ρόκα

Εικόνα 13. Ροκάρισμα του μαλλιού

Τραγούδι «Κυρ Παντελή, κυρ Παντελή» για το έκθεμα «Του λιναριού τα πάθη»

«Κυρ Παντελή, κυρ Παντελή πώς απ' τα αρνί θα βγάλεις το μαλλί;

Το δίνεις στη γυναίκα σου, το πλένει στο ποτάμι

Εκείνη με τον κόπανο συνέχεια το χτυπά

Στον ήλιο θα το αφήσει για να λιαστεί καλά

Το παίρνεις αγκαλιά, για ξάσιμο το πας

Στη ρόκα αν το βάλεις κλωστούλα θα κρατάς!»

Τραγούδι για την παπυρέλλα «Ο κυρ Βαγγέλης ο Κουτσοχέρης»

Κυρ Βαγγέλη, Κυρ Βαγγέλη για ψάρεμα όταν πας, πρέπει την ανάσα σου για ώρα να κρατάς X2

Λα λα λα λα... χέι χοπ χέι χοπ

Αν πάλι ρίξεις δίχτυα, Αν πάλι ρίξεις δίχτυα, Αν πάλι ρίξεις δίχτυα, ψάρια σίγουρα θα φας

Λα λα λα λα..

Μα πρόσεχε πολύ, μη ρίξεις δυναμίτη, γιατί από τη δύναμη θα χάσεις και τη μύτη (ή θα βρεθείς στην Κρήτη!)

Λα λα λα λα....

Κυρ Βαγγέλη, Κυρ Βαγγέλη για ψάρεμα όταν πας, πρέπει την ανάσα σου για ώρα να κρατάς

Λα λα λα λα.....

Ο ΤΡΥΓΟΣ

Τόν τρύγο ε-γεν-νή-θη κα μ'όχι ωσ'ότι γραμμένα

Θέρετε νά τά μάθετε νά'οσ'ότι τά'εσ'ότι ε-να

Μουσική καταγραφή: ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΣΑΓΓΙΑΣ

Μπερμπιτσιόλα - Δεκατσιόλα

Μπερ μπι τσιόλα δε κατσιό λαντουκά ντεβα σί βα λό και τη ράβ δα κα τα

4
μπό τή ρα βέ σα και μπα λό μπερ μπι τσιόλα δε κατσιό λα δεν α νά βει

7
δεν α πιά νει τσού κουτσουκά ντε γα λί νο φά ντε σι σι νιό ρε γα λιό το

Ένα λεπτό το σκόρδο

Ε - νά λε-πτό το σκόρ - δο γκέ - ο βαγκέ - ο ε - φράν-σε βο-λέ
νά λε-πτό το σκόρ - δο

- A. Ένα λεπτό το σκόρδο γκέο βαγκέο
Ένα λεπτό το σκόρδο φράνσε βολέ.
B. Και τί θα το εκάμετε γκέο βαγκέο
και τί θα το εκάμετε φράνσε βολέ.
A. Παντρεύουμε τη Σοφία γκέο βαγκέο...
B. Καλώς να την παντρέψετε γκέο βαγκέο...
A. Και ποιόνα της εδίνετε γκέο βαγκέο ...
B. Της δίνουμε ένα ναύτη που όλο μύγες χάφτει (δισ)
A. Αυτόνα χάρισμά σας στα μούτρα τα δικά σας (δισ)
B. Της δίνουμε μπακάλη, με ρύζι, ελιά και λάδι
A. Αυτόνα χάρισμά σας στα μούτρα τα δικά σας
B. Της δίνουμε ένα πρίγκιπα με το σπαθί στο χέρι
A. Αυτόνα τον εθέλουμε και τον παρακαλούμε
B. Σας πήραμε σας πήραμε μια όμορφη κοπέλα
A. Μας πήρατε μας πήρατε μια παλιοκατσιβέλα
B. Σας πήραμε σας πήραμε φλουρί Κωνσταντινάτο
A. Μας πήρατε μας πήρατε βαρέλι δίχως πάτο.

Μαρία εδώ, Μαρία εκεί

Μα - ρί - αε - δώ Μα - ρί - αε - κεί Μα - ρί - α στο πη - γά - δι βγα -
 ζεί νε - ρό και λού - ζε - ται και βά - ζει κοκ - κι - νά δι

3
 Της Μα - ρί - ας το βρα - χιό - λι έ - πε - σε στον πό - τα μο τι σταυρό τι δαχ - τυ - λί - δι
 και το πη - ραν οι αγ - γέ - λοι και το κά - να - νε σταυρό

6
 του πα - πά το πε - τρα - χή - λι

Νανούρισμα της Παναγίας της Κασσωπίτρας

Να να σου μά - πια, νά να σου, και να να ρί - σμα τά - σου, Κ'η πα να
 Η Πα να γιά - η Δέσποι να, - κη Χρυσο κασ σο πή τρα, Να σου χα

5
 γιά - η Δέσ ποι να - μεσ' στα - προσ κέ - φα λά - σου,
 ρί - σει την υ γειά - ό πουεί ναι λέη - μο νή - τρα -

(Ρυθμικά και κουβεντιαστά)

Ανέβα μήλο κατέβα ρόδι

Να σε ρωτήσω πόσα θα πιάσω, πόσα θα αφήσω!

Ανέβα μήλο κατέβα ρόδι

Να σε ρωτήσω πόσα χρόνια θε να ζήσω!

«Έβγα έξω λάλα μου, πέθανε ο άντρας σου, ντιν νταν και κλαίνε τα παιδιά σου!»

Κυρ Παντελής (με απαγγελία)

«Κυρ Παντελή, κυρ Παντελή πώς απ' τα αρνί θα βγάλεις το μαλλί;

Το δίνεις στη γυναίκα σου, το πλένει στο ποτάμι

Εκείνη με τον κόπανο συνέχεια το χτυπά

Στον ήλιο θα το αφήσει για να λιαστεί καλά

Το παίρνεις αγκαλιά, για ζάσιμο το πας

Στη ρόκα αν το βάλεις κλωστούλα θα κρατάς!»

C D- G D-

Κυρ Βαγ γέ λη, Κυρ Βαγ γέ λη για ψά ρε μα ό ταν πας,

F C G C

5 πρέ πει την α νά σα σου για ώ ρα να κρα τάς

C

9 Λα λα λα λα λα λα λα

Σχετική βιβλιογραφία για τα εκθέματα

Η σφεντόνα:

Ξύλο με δίχαλο στο πάνω μέρος, στο οποίο δενόταν το λάστιχο (τις περισσότερες φορές κομμάτι από σαμπρέλα). Στο σημείο που έμπαιναν τα «πυρομαχικά» στη μέση από το λάστιχο, έμπαινε ένα κομμάτι πιο φαρδύ, για να κρατάει σταθερή την πέτρα. Κρατώντας με το ένα χέρι το ξύλο, με το άλλο τεντώνονταν το λάστιχο. Το χρησιμοποιούσαμε για να κυνηγήσουμε πουλιά, αλλά και για να συναγωνιστούμε στην σκοποβολή.

Ρόδα: (κιλιντάρι)

Την έφτιάχναν από πολύ χοντρό σύρμα σε στεφάνι και για τροχό έβαζαν ένα λάστιχο νερού ή από κανένα πεταμένο παιδικό καροτσάκι. Στη συνέχεια μια στέκα, πάλι από το σύρμα, με ένα δίχαλο στο κάτω μέρος και την χρησιμοποιούσαν για να σπρώχνουν τη ρόδα, αλλά και για οδηγό. Πολύ αγαπημένο παιχνίδι, καθώς διένυναν με αυτό ατέλειωτα χιλιόμετρα, δοκιμάζοντας την δεξιότητά τους φτιάχνοντας ειδικές "πίστες" αγώνων⁴.

Η παπυρέλλα

Από το λαογραφικό μουσείο πληροφορούμαστε ότι «η παπυρέλλα κατασκευάζεται από βούρλα και συγκεκριμένα το παπύρι και χρησιμοποιούνταν για ψάρεμα στα βορειοδυτικά παράλια της ως το β' παγκόσμιο πόλεμο. Συνδέεται με τη Μεσολιθική εποχή ως η εξέλιξη του παπυρόπλοιου με το οποίο ταξίδευαν οι κάτοικοι του νησιού. Από την επίσκεψη στο μουσείο φαίνεται η μισή παπυρέλα να είναι για ένα άτομο και ενώνονταν με άλλο ένα μισό για δύο άτομα. Το δέσιμο των καλαμιών αυτών ασφαλίζει στο να μην γεμίσει με νερό, ενώ με τα σμερνοκόφιντα στα πλαϊνά της, «πιανόταν» ευκολότερα η σμέρνα. Κινούνταν με ένα (σαν κανό) ή και με δύο κουπιά.

Ο Thor Heyerdahl πειραματίστηκε με τις δημιουργίες του «Ρα» και «Ρα II», οι οποίες σε δυσμενείς συνθήκες έπρεπε να εγκαταλειφτούν. Ήθελε να ερευνήσει αν πριν και από τον Κολόμβο, ήταν δυνατή η θαλάσσια μεταφορά μεταξύ των ηπείρων στον Ατλαντικό, στο Irving (1971). Οι «επιβαίνοντες» της παπυρένιας βάρκας, παρατήρησαν ότι με τη χρήση ενός σκοινιού, αυτό θα ανέβαζε την πρύμνη ψηλότερα και θα λειτουργούσε σαν ελατήριο δίνοντας προσαρμοστικότητα στο δημιούργημα, όπως ήταν οι Αιγυπτιακές. Τα παπυρένια καλάμια ήταν ελαφριά και εύπλαστα και από την εποχή των Φαραώ, πλοιάρια από καλάμια άπυρου έπλεαν στον ποταμό Νείλο.

⁴ https://www.syllogosvrouvianon.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=90&Itemid=83, ανακτήθηκε 28/6/19

«Του λιναριού τα πάθη»

Από το λαογραφικό μουσείο μάθαμε ότι το **λινάρι** έχει κάποια στάδια επεξεργασίας στο χωράφι και την αυλή όπως:

Στο χωράφι

1. Θέρισμα και συσκευασία σε δεμάτια (σκουλίδες)
2. Μούσκεμα δεματίων σε ρυάκια (λούμπες)
3. Στέγνωμα στον ήλιο

Στην αυλή

1. Κοπάνισμα με τον κόπανο πάνω σε πλάκα
2. Χτύπημα στο μάγγανο
3. Λανάρισμα στο χτένι (ξεσιμο)
4. Τουλούπιασμα στη ρόκα και γνέσιμο για να γίνει νήμα (η ενέργεια του γνέθω, η μετατροπή του μαλλιού ή του βαμβακιού σε νήμα)
5. Τύλιγμα νήματος στην ανεχτεριά

Σύμφωνα με την Τσουρινάκη (2017), το στέλεχος του φυτού περιέχει την μακριά, δυνατή σε αντοχές και μεγάλες θερμοκρασίες, ίνα του λιναριού. Τα χρώματα που προκύπτουν εξαρτώνται από την ωρίμανση και την μετατροπή του λιναριού σε νήμα. Η μετατροπή του σε ύφασμα απαιτούσε χτύπημα με ξύλινο κόπανο και τρίψιμο με σαπούνη καστορέλαιου και σόδας, ενώ για να ανοίξουν τα χρώματά τους εκτίθονταν στα χωράφια.

Όσον αφορά την κλώση του, γίνεται είτε δεξιόστροφα είτε αριστερόστροφα ενώ έχει αποδειχθεί ότι οι ίνες όταν βρέχονται, στρίβουν φυσικά. Ο απλούστερος τρόπος γνεσίματος είναι ο χειρωνακτικός με τις άκρες των δαχτύλων. Από την Αίγυπτο γνωρίζουμε για τον *οριζόντιο αργαλειό εδάφους* και από τη Συρία ο *κάθετος αργαλειός με μορφή πλαισίου*. Επίσης, στην ανατολική μεσόγειο οι *αργαλειοί με τους πολλούς μίτους* και ο *αργαλειός ανέλκυσης*.